

DEMOKRAT PARTİ'NİN İLK KADIN MİLLETVEKİLİ: HATİCE NAZLI TLABAR (1913-1971)

Filiz ÇOLAK*

Öz

Bugün ismini pek az hatırladığımız ya da hiç duymadığımız Nazlı Tlabar ya da kendi soyadı ve ilk adı ile birlikte Hatice Nazlı Moran, üç dönem (9, 10, 11) İstanbul milletvekili olarak 1950'ler Türkiye'sinin önde gelen kadın siyasi figürlerinden birisi olmuştur. Anne tarafından Osmanlı Devleti'nin son sadrazamı Ahmet Tevfik Paşa'nın, baba tarafından da Dâhiliye Vekili Memduh Paşa'nın torunu olarak "mühim" bir aileden gelen Tlabar'ın siyasi etkisi ve tanınırlığı 1950'lerde ailesini aşmıştır. Almanya'da Felsefe eğitimi sonrasında serbest gazetecilik yapan Nazlı Tlabar'ın siyasi hayatı DP'nin kuruluşu ile başlamıştır. 1946-1950 arasında DP teşkilatında çeşitli görevlerde bulunmuştur. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde İstanbul milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir. Birkaç dil bilmesi, parlamento hayatında, birçok uluslararası toplantıda Türkiye'yi başarıyla temsil etmesini sağlayarak hem uluslararası camiada hem de yurtiçinde tanınırlığının ve etkisinin arttırmasını sağlamıştır. Parlamentoda kadın hakları çalışmalarında en önde yer alan Nazlı Tlabar, 1954-1960 arasında milletvekilliği ile birlikte Türk Kadınlar Birliği Başkanlığını da yapmıştır. Nazlı Tlabar, 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ertesinde diğer bütün DP'liler gibi tutuklanarak Yassıada'da yargılanmıştır. Mahkûmiyet sonrasında siyasete devam etmemiş, kısa bir süre sonra da hastalanarak 1971'de vefat etmiştir. Bu çalışmanın amacı, 1950'li yılların Türk siyasetinde etkin bir kadın figür olarak görülen H. Nazlı Tlabar'ın hayatını, siyaset öncesi ve sonrası çalışmalarını ve bunların etkilerini ortaya çıkararak unutulmuş bir kadın siyasetçiyi hatırlamak ve hatırlatmaktır. Çalışmanın kaynakçasını basın taraması, Demokrat Parti dönemi temel kaynak eserleri, Başkanlık Cumhuriyet Arşivi ve en önemlisi oğlu Ömer Tlabar ile yapılan görüşmeler oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nazlı Tlabar, Yassıada Duruşmaları, Demokrat Parti, Kadın Parlamenter

Abstract

An Important Female Figure in Politics During the Democrat Party Period: Hatice Nazlı Tlabar (1913-1971)

* Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Uşak.
E-posta: filiz.colak@usak.edu.tr. ORCID: 0000-0001-5526-2356
(Makale Gönderim Tarihi: 16.02.2021 - Makale Kabul Tarihi: 04.06.2021)

Nazlı Tlabar or with her maiden name Hatice Nazlı Moran, whose name we hardly remember today or never heard of before, is one of the leading political figures of 1950s during the Democrat Party years. She served as an Istanbul deputy for three periods (9th, 10th, 11th). She was a part of very influential family and was the grandchildren of the last grand vizier of the Ottoman State Ahmet Tevfik Pasha from her mother's side, and the Interior Minister Memduh Pasha from her father's side, but her political impact and activities exceeded her family's especially during 1950s. The political life of Nazlı Tlabar, who worked as a freelance journalist after her philosophy education in Germany, began with the foundation of the Democrat Party. She held various positions in the DP administration between the years of 1946 and 1950. She was chosen as deputy for Istanbul in the 14 May 1950 elections. During her life in the parliament, her knowledge of several languages allowed her to successfully represent Turkey for many international events and this made her gain recognition and increase her influence both in international community and in the homeland. Nazlı Tlabar, who was at the forefront of organizations about women's rights in the parliament, was also the president of the Turkish Women's Union between the years of 1954 and 1960. Nazlı Tlabar was arrested, like all the other DP members, after the coup d'état which took place on May 27, 1960 and put on the trial in Yassıada. She ended her political life after her conviction and got sick shortly afterwards and passed away in 1971. The purpose of this study is to remember and commemorate a forgotten woman deputy who was seen as an influential political figure in the political life of Turkey by presenting the life of H. Nazlı Tlabar, her works before and after her career in politics and their influence. The bibliography of the study consists of press research, literary words in the Democrat Party period, Turkish Presidency State Archives of the Republic of Turkey, and most importantly the interviews with his son Ömer Tlabar.

Keywords: *Nazlı Tlabar, Yassıada Trials, Democrat Party, Woman Parliament*

GİRİŞ

Türkiye'de Atatürk döneminde başlayan çok partili hayat denemeleri çeşitli nedenlerle başarılı olamamış, uzun yıllar tek parti yönetimi ile idare edilmiştir. II.Dünya Savaşı'nı demokrasi cephesinin kazanması ve Türkiye'nin de bu cephede yer alması 1945 yılı içerisinde çok partili hayata geçiş adımlarını hızlandırmıştır. Şükrü Saraçoğlu hükümetinin Mayıs 1945'de Meclise sunduğu 4753 sayılı "Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkındaki Kanun Tasarısı" görüşmeleri CHP içerisinde muhalif seslerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kurulan geçici komisyonda Adnan Menderes, Cavit Oral, Emin Sazak, Halil Menteşe gibi büyük toprak sahibi milletvekilleri tasarımı "zararsız" bir biçime sokmayı başardılar. Bunun üzerine, başta Cumhurbaşkanı İnönü olmak üzere daha radikal bir toprak dağıtım yasası çıkartılmasından yana olanlar tasarıya "Çiftçi Ocakları" kurulmasını isteyen 17. maddeyi eklemişlerdir. Tasarının bu yeni hali Mecliste görüşülürken totaliter rejim çok ağır eleştirilere uğramıştır. Tartışmalarda ön planda rol alan Aydın mebusu Adnan Menderes, Türkiye'deki siyasi rejimin Birleşmiş Milletler Anayasası ile bağdaşmayacağını çok açık ve sert bir dille belirtmiş ve Toprak Kanunu'nun Almanya'dan alındığını ileri sürmüştür. Meclis'teki bu sert tartışmalar üzerine İsmet İnönü'nün 17. maddeyi kastederek "*Bu maddeyi kabul etmeyen milletvekili benim milletvekilim değildir*" çıkışıyla kanun 11 Haziran 1945'de kabul edilmiştir¹.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun çıkmasının ardından 26 Haziran 1945'de Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Anayasası'nı onaylanmasıyla bu anayasanın demokratik

¹ Karpat 2012, s.165-166; Pamuk 2012, s.201.

prensiplerine uygun, daha hür bir rejime geçmeyi de taahhüt etmiş oluyordu. Cumhurbaşkanı İnönü, Cemiyet Kanunu'nda değişiklikler yapılmasını sağlayarak çok partili hayata geçişi hızlandıracak adımı atmıştır. Ardından 18 Temmuz 1945'de sanayici Nuri Demirağ tarafından Milli Kalkınma Partisi kurulmuşsa da bu siyasi parti halk nezdinde beklenen etkiyi sağlamamıştır².

CHP'ne karşı esas muhalefet hareketini yapacak ve onun 27 yıllık iktidarına son verecek siyasi oluşum 7 Ocak 1946'da Celal Bayar liderliğinde kurulan Demokrat Parti (DP) olacaktır. DP'yi doğuran muhalefet hareketi, TBMM'de 1945 bütçe görüşmelerinde ve Çiftçiye Topraklandırma Kanunu tasarısının görüşmelerinde su yüzüne çıkmıştır. Ancak DP'yi kuruluşuna gidecek süreci başlatan ilk önemli hareket, 17 Haziran 1945'de CHP Grup Başkanvekilliğine sunulan "Dörtlü Takrir" olmuştur. Celal Bayar, Fuat Köprülü, Refik Koraltan ve Adnan Menderes tarafından hazırlanan Takrir, CHP içinde ciddi bir huzursuzluğa ve tepkiye yol açmıştır. Bu tepki takririn görüşüldüğü 12 Haziran 1945 tarihli Meclis Grup Toplantısında da devam etmiş ve yapılan oylamada reddedilmiştir³.

"Dörtlü Takrir'in reddedilmesinden sonra Menderes ve Köprülü'nün Vatan Gazetesi'nde şiddetli eleştirilerine devam etmeleri karşısında CHP, 21 Eylül 1945'de Parti Yüksek Divanı'nın aldığı bir kararla bu iki milletvekili partiden ihraç etmiştir. Bu ihracı 27 Kasım 1945'de Refik Koraltan'ın ki izlemiştir. Son olarak Celal Bayar'ın önce 26 Eylül 1945'de milletvekilliğinden, ardından 3 Aralık 1945'de CHP üyeliğinden ayrılması yeni parti kurulacağı söylentilerini arttırmıştır⁴. Çok geçmeden de 7 Ocak 1946'da Celal Bayar'ın Genel Başkanlığında Demokrat Parti resmen kurulmuştur.

DP'nin kuruluşu ardından hızla teşkilatlanması ve halk arasında desteğinin artması iktidar partisini endişelendirerek baskın bir erken seçime gitmesine neden olmuştur. "Açık Oy, Gizli Tasnif" esasına göre 21 Temmuz 1946'da gerçekleşen ve siyasi tarihimize "Hileli Seçim" olarak geçen bu seçimler sonrasında CHP birinci parti çıkarak iktidarını devam ettirdiyse de 1946 seçimleri DP'liler tarafından unutulmamış ve unutturulmamıştır. İki parti arasındaki siyasi mücadele ve gerilim dört yıl boyunca devam etmiştir. Dört yılın sonunda DP muhalefetiyle değişen yeni Seçim Kanunu ile "Gizli Oy, Açık Tasnif" esasının ilk kez uygulanacağı 14 Mayıs 1950 seçimleri DP'nin zaferiyle sonuçlanmıştır. İktidarın demokratik uygulamanın bir gereği olarak seçimle el değiştirmesini ifade eden "Beyaz İhtilal" tabiriyle adlandırılan bu seçimle Türk siyasetinde özel bir yere sahip olan "Demokrat Parti'nin 10 Yıllık İktidar Dönemi" de başlamıştır.

1950 seçimleriyle oluşan IX. Dönem TBMM'ye 3 kadın milletvekili girmiştir⁵. Bu üç kadın milletvekilinden sadece Nazlı Tlabar DP'lidir. Üç dönem DP İstanbul milletvekili olarak TBMM'de görev yapan Tlabar'ın parlamento hayatı, DP iktidarıyla başlamış ve bitmiştir.

1. Özgeçmişi

² Yücel 2006, s.28.

³ Erer 1963a, s.73-74.

⁴ Yücel 2001, s.47-50.

⁵ Tezer Taşkiran (CHP- Kars), Halide Edip Adivar (Bağımsız-İzmir), Nazlı Tlabar (DP-İstanbul).

Hatice Nazlı (Moran) Tlabar, Osmanlı Devleti'nin son sadrazamı Ahmet Tevfik Paşa'nın ve Dahiliye Nazırı Memduh Paşa'nın torunu, Şurayı Devlet Azası Avukat Mazlum Hamit Bey'in ve Fatma Zehra Hanım'ın kızı olarak 10.9.1329/13.9.1913'de İstanbul Arnavutköy'de doğmuştur⁶. Kandilli Sultanisi'nde başlayan eğitim hayatı Arnavutköy Kız Koleji'nde devam etmiş, ardından da Almanya'daki Heidelberg Üniversitesi Felsefe Bölümü'ne girerek buradan mezun olmuştur. Mezun sonrasında serbest gazetecilik yapmış, Belçika "Neva Exchange Ajansı" ile haftalık Avusturya "Wiener Illustrierte" Dergisinin Türkiye mümessilliği ve muhabirliğinde bulunmuştur. Kandilli Sultanisi, Arnavutköy Kız Koleji ve çeşitli hayır kuruluşlarında da çalışan Nazlı Tlabar, Yenişehir Bostan Mahallesi'nde bir çocuk bakımevi kurmuş, Hür Fikirler, Türk Turizm ve Türk-Pakistan Dostluk Cemiyeti ile WCA Amerikan Cemiyeti'nde çalışmıştır⁷.

Genç yaşında Fahri Tanman ile evlenmesine rağmen bu evliliği uzun sürmemiş ve 1941'de Odalar Birliği Ticaret Müdürü İbrahim Muazzez Tlabar ile evlenip Ankara'ya yerleşmiştir⁸. Bu evlilikten 1942'de tek çocuğu olan Ömer Tevfik adında bir oğlu olmuştur⁹. İngilizce, Almanca, Fransızca ve Rumca bilen Nazlı Tlabar, 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasında sonra bu partiye girmiştir. DP'nin 10 yıllık iktidarında üç dönem (1950, 1954 ve 1957 seçimleri) İstanbul milletvekili olarak parlamentoda yer alan Tlabar¹⁰, aynı zamanda 1954-1960 arasında Türk Kadımlar Birliği Başkanlığı'nı da yürütmüştür.

27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi sonrasında Yassıada'daki Askeri Mahkeme'de Anayasayı İhlal Davası ve Gayrimeşru Servet İktisabı davalarından yargılanan Tlabar, 4 yıl 2 ay cezaya çarptırılmıştır¹¹. Yassıada'dan sonra cezasının kalan kısmını Kayseri Cezaevi'nde geçirmiş ve 1963'deki kısmi aftan yararlanarak Kayseri günleri sona ermiştir¹².

⁶ Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 10-9-00-9-28-7/24 Anayasayı İhlal Davası Tutuklu Bulunanlar Listesindeki Nüfus Bilgilerinde Nazlı Tlabar'ın doğum yeri Samsun olarak gösterilmektedir. Ancak burada bir yanlışlık yapıldığı düşünülmektedir. Çünkü Nazlı Tlabar'ın kendi el yazısı ile doldurduğu IX. Dönem TBMM milletvekili hal tercümesinde ve oğlu Ömer Tlabar'dan alınan şahsi pasaportunda doğum yeri İstanbul Arnavutköy olarak görülmektedir.

Nazlı Tlabar'ın IX.Dönem TBMM Hal Tercümesi;

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d09/HT_1725_1_9.pdf 5.1.2021.

⁷ Nazlı Tlabar'ın IX.Dönem TBMM Hal Tercümesi;

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d09/HT_1725_1_9.pdf 5.1.2021; Öztürk 1998, c:VII, s.540.

⁸ Okday 2007, s.143.

⁹ 16 Ocak 2019'da İstanbul'da Ömer Tevfik Tlabar(14.5.1942-) ile yapılan görüşme.

¹⁰ Nazlı Tlabar ve diğer kadın milletvekilleri için şu çalışmalara bakılabilir: Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 2009; Çolak, s.115-158; Güveloğlu 2016, s.9-35; Şahin 2010; Sümer 1999.

¹¹ Yüksek Adalet Divanı Kararları 2007, s. 243, 376.

¹² Nazlı Tlabar'ın Kayseri Cezaevi'nden sonraki yaşamı konu bütünlüğünün sağlanması ve bilgi tekrarı olmaması için çalışmanın son kısmında yer almaktadır. F.Ç.

2. Nazlı Tlabar'ın Siyasete Girişi ve Milletvekili Seçilmesi

Nazlı Tlabar, 7 Ocak 1946'da DP'nin kurulmasından sonra bu yeni oluşuma hemen katılmıştır. Üst düzey bir aileden gelmesi, çok iyi bir eğitim alması, akıcı konuşması ve birkaç yabancı dil bilgisiyle parti teşkilatında hızla yükselmiştir. Celal Bayar'a yakınlığı, Menderes'e mesafeli oluşuyla bilinen Tlabar'ın¹³, Bayar'ın "Briç partneri" olduğu ve Ankara'daki evinin "Bir DP parti merkezi gibi" işlev gördüğünü Şefik Okday, "Büyükbabam Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa" adlı eserinde anlatmaktadır¹⁴.

Ankara'da başlayan siyaset hayatı İstanbul'da devam ettiren Tlabar, DP İstanbul İli Yayın ve Propaganda Bürosu Başkanlığı ve Beyoğlu İlçe Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1947'de DP'nin I. Büyük Kongresi'nde Yayın ve Propaganda Komisyonu'na başkanlık yapmıştır.

Türk siyasi tarihinde "Beyaz İhtilal" olarak adlandırılan 14 Mayıs 1950 seçimlerinde İstanbul DP listesinden aday olan Nazlı Tlabar 233.065 oy ile seçilmiş olup IX. Dönem (1950-1954) TBMM'deki toplam 472 milletvekili içerisindeki üç kadın milletvekilinden birisidir. 17 Mayıs 1950'de seçim tutanağını alarak 22 Mayıs 1950'de Meclise gelmiştir. Tutanağı 5 Haziran 1950'de TBMM'de onaylanmıştır¹⁵.

Tlabar, Mecliste Çalışma ve Dışişleri Komisyonları'nda görev almıştır. 1 Kasım 1950'de TBMM Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği'ne seçilmiştir. Dolmabahçe Sarayı'nı incelemek üzere görevle İstanbul'a gitmiş, Geçici Dilekçe ve Emekli Sandığı Kanunu'nun değiştirilmesi konusunda kurulan geçici komisyonda da görev almıştır¹⁶.

IX. Dönem TBMM'de Nazlı Tlabar'ın İstanbul'daki süt fabrikasının kapanma nedeni hakkında bir sözlü sorusu; Millî Piyango'nun 1951 Yılbaşı İkramiyesinin Göçmen

¹³ Nimet Arzık, *Menderes'i İpe Götürenler* adlı eserinde Nazlı Tlabar'ın Menderes ile mesafeli olduğuna dair şu ilginç bilgiyi vermektedir: "*Adnan Bey bütün kadın milletvekillerinden nefret ederdi, en çok Nazlı Tlabar'dan. N.Tlabar rahat konuşurdu. Lisan bilirdi, iyi bir aileye mensuptu. Boylu posluydu. Gerçekleri ipek yumağına sarmazdı. Adnan Bey hakkında parlak fikir beslemezdi. Dış memleketlerde sükse yapıyordu. Arkadaşlığı candandı. Bunca özellik Adnan Bey'in nefretine yeter ve artardı. Japonya yolcuğunun arifesinde Başbakanı yakalamış: "Beyefendi, hiçbir yolculuğunuzda kadın milletvekili almıyorsunuz. Fena tesir yapıyor." Adnan Bey gülerken: "Nazlı hanım, biliyorsunuz ki ben kadınları sevmem." Şakaya vurarak gerçek düşüncesini söylemişti. N. Tlabar, diğer hanım milletvekillerleriyle de kaynaşmamıştı. Ayrı çevredendiler." Arzık 1960, s.116-117.*

¹⁴ Nazlı Tlabar, Şefik Okday'ın halasının 3. çocuğudur. Ankara'da Karanfil Sokak'taki Göknil Apartmanındaki daire de Şefik Okday'a ait olup daireye DP'li gelen gidenlerin yoğunluğundan dolayı zaman zaman CHP'li olan apartman sahibi Mazhar Nedim Göknil'in kendisine şikâyetle bulunarak DP'lilerin gelip-gitmesini önlemesini istediğini anlatmaktadır. Bakınız; Okday 2007 s.143; Ömer Tlabar ile 16.1.2019'da İstanbul'da evinde yaptığımız görüşmede annesinin Celal Bayar ile yakın olduğunu, karşılıklı ev ziyaretleri yaptıklarını, briç oynadıklarını ancak Adnan Menderes ile mesafeli olduklarını ifade etmiştir.

¹⁵ Nazlı Tlabar'ın IX.Dönem TBMM Seçim Mazbatası ve Hal Tercümesi; https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d09/SM_1725_1_9.pdf, 5.1.2021.

¹⁶ Kazım Öztürk 1998, c:VII, s.541.

ve Mültecilere Verilmesine¹⁷ ve Emekli Sandığı Kanunu'nun Değiştirilmesine Dair iki kanun teklifi¹⁸; Meclis Genel Kurulu'nda farklı konularda yedi konuşması bulunmaktadır¹⁹.

Tlabar'ın TBMM Genel Kurulu'ndaki ilk kürsü konuşması 24 Şubat 1951'de "Dışişleri Bakanlığı bütçesi hakkında" olmuştur²⁰. Bu konuşmada; manevi açıdan dünyada önemli bir etkinliğe sahip olan Vatikan Devleti'nde Birleşmiş Milletlere üye 52 devletin temsilci bulundurduğunu belirterek Türkiye'nin de bir temsilcisi bulundurmasının uluslararası siyasette kendi lehine olacağına dikkat çekerek bu devletin önemini şu sözlerle ifade etmektedir: "Vatikan Devleti, insan haklarını külliyen inkâr eden, komünizmin has düşmanıdır. En bariz delili Vatikan'ın komünizmi şiddetle reddederek ve bu mezhebin saflarında yer almış- olanları aforoz ederek insanlık mefhumunun dışında saydığı cihana ilâh etmesidir. Buna mukabele olarak komünizm topu, tüfeği ve ordusu olmayan Vatikan'ı bir numaralı düşmanı teşkil ettiğini resmen ilân etmesi de Vatikan'ın yüz milyonlarca insan üzerindeki kudret ve kuvvetini, ehemmiyet ve şümülünü gösterir."²¹.

Aynı konuşmada Kıbrıs meselesine de değinen Tlabar, bu konuda samimi bir şekilde Türk ve Yunan Hükümetlerinin elden gelen bütün gayreti göstermeleri gerektiğinin altını çizmektedir: "Ayrıca bir de, çok samimi temennide bulunmak ihtiyacını derinden hissetmekteyim. Gerek milletimiz, gerekse Yunan Milleti Hükümeti muhtelif vesilelerle, samimi dostluk bağlarının idamesine ve kuvvetlenmesine inandıklarını ifade ettikleri halde ve bunun katî lüzumu meydanda iken Kıbrıs gibi üzücü ve huzur kaçırıcı meselelerin bir diken halinde ortada durmasına alâkadar hükümetlerin müsaade etmemesi ve elden gelen bütün gayretler sarf edilmesi lazım geldiğine inanıyorum."²².

25 Şubat 1951 tarihinde "MEB, İÜ, İTÜ, AÜ ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1951 bütçeleri" ile ilgili verdiği sözlü soru önergesinde ilk olarak Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO) hakkında konuşmuştur. Konuşmasında, UNESCO Sözleşmesi'nin 16 Kasım 1945 günü Londra'da Türkiye'nin de katıldığı hazırlık konferansında imzalandığını; ardından TBMM'nce 20 Mayıs 1946 tarih ve 4895 sayılı Kanunla tasdik edildiğini hatırlatan Tlabar, UNESCO'ya yılda 90.000 dolar aidat ödendiğini ancak buna karşılık faydalarının bilinmediğini ve kamuoyunun da bu konuda yeterince aydınlatılmadığını dile getirmektedir. Konuşmanın devamında Avusturalya, Brezilya ve İngiltere'de

¹⁷ 1951 yılbaşı büyük ikramiyesinin (500.000 TL) hiçbir bilete isabet etmemesi üzerine Hür Gün Gazetesi'nde 13 Ocak 1951'de bu konuda bir haber yapılarak bu ikramiyenin göçmenlere verilmesini teklif etmiştir. N.Tlabar'da Mecliste bununla ilgili bir dilekçe vermiştir. Hür Gün, 18.1.1951.

¹⁸ "Kadın Memurların Emekliliği", Vatan, 12.5.1951.

¹⁹ Güveloğlu 2016, s.12; Çolak 2017a, s.152 (Ek-2).

²⁰ "Dış İşleri Bakanlığı Bütçesinin Müzakereleri", Son Telgraf, 25.2.1951.

²¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (TBMM TD), IX. Dönem, c:5, Birleşim: 50, 24.2.1951, sy.679.

²² TBMM Tutanak Dergisi(TD), IX. Dönem, c:5, Birleşim: 50, 24.2.1951, sy.680.

radyonun bir eğitim aracı olarak kullanılmasına dikkat çekerek Türkiye’de bu çalışmanın ne zaman başlanılacağı gibi önemli bir konuya da dikkat çekmektedir: “Avusturalya, Brezilya, İngiltere ve diğer memleketlerde bilhassa okul çağını aşmış insanların eğitimi için çok taammüm etmiş bulunan radyo okulunun bizde de tesisi düşünülüyor mu? Kütle eğitimi işinde Unesco çalışmalarından ne şekilde faydalanmaktayız. Muhterem Milletvekilleri; Bu vesile ile şunu da arz etmek isterim ki, dünyanın hiçbir tarafında yalnız eğlendirici bir vasıf taşıyan radyo olmaz. 1937 senesinden beri Devlet elinde idare edilen radyo, daha çok eğlendirici bir rol oynamıştır. Ne zaman asıl gaye olan öğretici vasfını kazanmış olacaktır ve dünyanın her yerinde olduğu gibi Millî Eğitim Bakanlıklarının hazırladığı, radyolarla eğitim ve öğretim bütçesini biz burada ele alacağız?”²³.

Meclis’in 26 Şubat 1951 tarihli oturumunda görüşülen “Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü 1951 bütçeleri” konusunda da söz alan Tlabar, hem milletvekili hem de bir kadın olarak önemli bir mesele olarak gördüğü doğum-ölüm oranlarına değinmiş, bu konuda istatistiki bilgiler vererek Batılı Devletlerin tam tersine Türkiye’deki durumun bir çok ülkeden yüksek olduğunu vurgulayarak sözlerine şöyle devam etmiştir: “Resmî istatistiklere göre Türkiye’de doğum nispeti binde kırk dördtür ki bu bütün dünyadaki milletlerin (Mısır hariç) doğum nispetlerinin fevkinde olan bir nispettir. Binde kırk dört doğumun rakamla ifadesi yirmi bir milyon üzerinden senede 924 bindir. Buna mukabil vefiyat binde 26 tir ki, bunun da rakamla ifadesi 526 bindir. Yani Türkiye’de senede 924 bin çocuk doğuyor ve 546 bin kişi ölüyor. Bu anormal bir durumdur. Çünkü çocuk sağlığına ve umumiyetle sağlığa ehemmiyet vermiş medeni memleketlerde ölüm nispeti bizde olduğu gibi binde 26 değil binde 10 - 12, bilemediniz binde 12 – 15’tir. Hatta bazı memleketlerde bu nispet binde 8’e kadar düşmektedir. Bu vaziyete göre memleketimizde herhangi bir medeni memlekete kıyasla binde 14 bir ölüm fazlalığı vardır.”²⁴.

Nazlı Tlabar, siyaset öncesinde gazetecilik yapması nedeniyle basın konusundaki görüşmelerde söz alarak düşüncelerini ve deneyimlerini milletvekilleri ile paylaşmıştır. Bunlardan birisi de 23 Şubat 1952’de “Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü 1952 yılı bütçesi” görüşmelerinde gerçekleşmiştir. ABD seyahatinden yeni dönen Tlabar tanıtım ve propagandanın ne kadar önemli olduğunu Amerika izlenimleriyle birlikte açıklamaktadır: “Binaenaleyh propagandanın ne derece ehemmiyetli olduğu temasın her yerde ne kadar faydalı olduğu anlaşılıyor. Televizyona çıktığım’ zaman yüzlerce mektup aldım, erkekleriniz sizin bu faaliyetinize nasıl müsaade ediyor, diyorlardı. Senin annen peçe takıyor muydu, siz kaç yaşına kadar peçe taktınız? Mecliste erkek arkadaşlar, ara sıra alay ederler mi, gibi stiller sorarlardı. Şimdi bunları anlattıktan sonra propaganda bakımından nokta-i nazarımı anlatmak, bazı ricalarda bulunmak istiyorum. Benim kanaatimce artık broşür usulü, bir propaganda da çok fazla müessir değildir. Bu da lâzım fakat kâfi değil. Newyork’taki arkadaşların ellerinde daha fazla imkân yoktur. Bir de

²³ TBMM TD, Dönem: IX, c:5, 51.Birleşim, 25.2.1951, sy.754; Vatan, 29.2.1951.

²⁴ TBMM TD, IX. Dönem, c:5, Birleşim:52, 26.2.1951, sy.928; 27.2.1951 tarihli Vatan Gazetesi’nde Tlabar’ın bu teklifi “N. Tlabar memleketimizdeki çocuk ölümlerinin fazlalığına değinmekte” ifadeleriyle haber yapılmıştır.

sinema gösteriyor, konferanslar veriyorlar. Türkiye ile alâkası olan broşürü daha ziyade okuyorlar.”²⁵.

Nazlı Tlabar'ın IX. Dönem'deki dikkate değer bir diğer konuşması 14 Aralık 1953'de “Cumhuriyet Halk Partisi'nin Haksız İktisaplarının İstirdadı” hakkında verilmiş olan kanun teklifi ileldir. Konuşmasında, bu kanun teklifinin günlük politikaların dışında bir memleket meselesi olarak görülmesi gerektiğini belirten Tlabar, bir iktidar partisinin yıllarca süren faaliyetleri sürecinde hukuka ve yönetmeliklere aykırı hareketi olduğu takdirde, demokrasinin bir gereği olarak hesap vermesi gerektiğini belirtmektedir. Demokrasi terbiyesinde alınan her paranın hesabının verilmesinin bir zorunluluk olduğunu vurgulayan Tlabar, bu şekilde her iktidar partisinin bir gün kendisinin de hesap vermeye hazır olması gereğini peşinen kabul etmiş olacağını belirterek konuşmasını şöyle bitirmiştir: “D.P.'nin, bütün istediği, milletin malını millete iade etmekten ibarettir. Bu böyle olunca, sebep ve saikler ileri sürülen mülâhazalar onlarca, ne kadar fena tefsir edilirse edilsin, millete ait malların ve hakların ilhaki yolundaki azminden, Demokrat Parti vazgeçmeyecektir ve vazgeçemez.”²⁶. Haksız kazanç konusuna bu kadar önem veren ve kanunun çıkmasına destek veren Nazlı Tlabar'ın yıllar sonra Yassıada Mahkemesi'nde bu konuda suçlanması ironik bir benzerlik olmuştur²⁷. Tlabar bu davadan beraat etmiştir²⁸.

2 Mayıs 1954 genel seçimlerinde İstanbul'dan 337.444 oy²⁹ ile ikinci kez DP listesinden seçilen Nazlı Tlabar, X.Dönem TBMM'deki dört kadın milletvekilinden birisidir³⁰. Seçim tutanağını 5 Mayıs 1954'te alarak 14 Mayıs 1954'te Meclis'e katılmıştır³¹. İstanbul seçimlerinde en yüksek oyu alması dönemin önemli siyasi dergilerinden birisi olan Akis'in 5 Haziran 1954 sayılı nüshasında Nazlı Tlabar'ı kapak haberi yaparak “Erkeklerden fazla rey alan kadın. Türkiye'nin siyaset sahasında 1 numaralı kadını”³² olarak tanıtmaya vesile olmuştur. Böylelikle Nazlı Tlabar'ın siyaset sahnesinde önemli bir kadın figür olarak yükselişi devam etmiştir.

X.Dönem içerisinde TBMM Riyaset Divanı Kâtibi³³ ve Hariciye Encümeni üyesi olarak görev alan Tlabar'ın bu dönemde üç kanun teklifi vardır³⁴. Yurt dışı etkinliklerde Türkiye'yi temsil etmesi ve 20 Haziran 1954'den itibaren Türk Kadınlar Birliği

²⁵ TBMM TD, IX. Dönem, c:13, Birleşim:45, 23.2.1952, sy.579.

²⁶ TBMM TD, IX.Dönem, c:26, Birleşim:17, 14.12.1953, sy.209-210.

²⁷ Yüksek Adalet Divanı Kararları 2007, s.243.

²⁸ Cumhuriyet, 16 Eylül 1961.

²⁹ Nazlı Tlabar'ın X.Dönem Hal Tercümesi ve Seçim Mazbatası:

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/SM_1725_1_10.pdf, 5.1.2021.

³⁰ Diğer kadın milletvekilleri Aliye Temuçin (Ankara), Edibe Sayar (Zonguldak) ve Nuriye Pınar (İzmir)'dir.

³¹ Nazlı Tlabar'ın X.Dönem Hal Tercümesi :

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/HT_1725_1_10.pdf 5.1.2021.

³² Akis, 5 Haziran 1954.

³³ Milliyet, 31.10.1954; Erer 1963b, s.234.

³⁴ Öztürk 2000, c:2, s.442; Çolak 2017, s.154-155(Ek-2).

Demokrat Parti'nin İlk Kadın Milletvekili: Hatice Nazlı Tlabar (1913-1971)

başkanlığına seçilmesi³⁵ nedeniyle bu teşkilattaki yoğun faaliyetleri nedeniyle Meclis Genel Kurulu'nda sözlü katılımı bulunmamaktadır.

Tlabar'ın ilk teklifi 6 Aralık 1954'de DP Ankara milletvekili Aliye Temuçin ile birlikte "*Emekli Sandığı Kanunu'na muvakkat iki madde eklenmesi*"yle ilgilidir. Bu maddelerden biri görüşmeler sonunda kabul edilmiştir³⁶. Basında da ilgi göre bu kanun teklifi dul kadınların emekli maaşlarının ödenmesi konusunda koruyucu bir nitelik taşımaktadır³⁷. Tlabar'ın Türk Kadınlar Birliği Başkanlığı yürüttüğü bir dönemde bu teklifi vermesi O'nun kadın sorunlarına yaklaşımını ve ilgisini göstermesi açısından önemlidir.

22 Mayıs 1955'deki ikinci teklifi "*Türkiye'de Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetler hakkında*"dır. Bu teklifinde Tlabar, 23 Ocak 1954'de kabul edilen Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nda yer alan 1931 tarihli söz konusu kanunun bazı maddelerinin geçersiz sayılmasını istemektedir³⁸. 1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, 1931 tarihli kanundaki bazı alanlarda yalnızca Türk vatandaşlarının çalıştırılabileceği şeklindeki sınırlamaya esneklik getirmiştir. Tlabar bu kanun dolayısıyla "*Türk müzisyenlerine alaka ve himaye gösterilmesi gerektiği*"ne vurgu yapmış, onun Türk sanatçılara olan bu desteği, Müzisyenler Derneği tarafından da destek gelmiştir³⁹.

Tlabar'ın X.Dönem TBMM'deki son teklifi iki arkadaşı ile birlikte verdiği ve basında da⁴⁰ çok ses getiren "*Bazı kısvelerin giyilemeyeceğine dair 2596 sayılı kanunun 5. ve 6. Maddelerinin tadili hakkında*"dır. 9 Mart 1956'da DP Zonguldak milletvekili Edibe Sayar ve Ankara milletvekili Aliye Timuçin ile birlikte verdikleri bu teklif, Mecliste sert tartışmalara neden olmuştur. Teklif, kendi partileri (DP) içerisinde dahi destek görmemiş, DP'li erkek mebuslar, teklif sahiplerine tekliflerini geri çekmelerini tavsiye etmişler, hiçbir DP'li mebusun buna oy vermeyeceğini söylemişlerdir⁴¹. Dahiliye Encümeni'ne sevk edilerek Dahiliye Nizamnamesi'nin 60.maddesi gereğince hükümsüz kalmıştır⁴².

XI. Dönem TBMM 27 Ekim 1957'de yapılan erken genel seçimler sonucunda oluşmuştur. Muhalefetin bütün gayretlerine rağmen DP %47.70 oy ile iktidarını devam ettirebilmişse de 1954 seçimlerine göre oy kaybına uğramış, ana muhalefet partisi olan CHP ise % 40.82 oy ile iktidar partisinin hemen arkasında yer almıştır⁴³. Nazlı Tlabar 1957 seçimlerinde 316.310 oy ile üçüncü kez DP İstanbul milletvekilliğine seçilmiştir.

³⁵ Persentili 2013, s.160.

³⁶ TBMM TD, X.Dönem, C:3, Birleşim:13, 6.12.1954, sy.28.

³⁷ "Dullara Aylık Verilecek", Vatan, 18.1.1954.

³⁸ TBMM TD, X.Dönem, c:5, Birleşim:48, 24.2.1955, s.624.

³⁹ Güveloğlu 2016, s.35-36.

⁴⁰ Bilal Köyden, "N.Tlabar ve Arkadaşları", Ordu Postası Gazetesi, 28.3.1956; Milliyet, 13.3.1956.

⁴¹ "Çarşafıla İlgili Kanun Teklifi Büyük Millet Meclisi'nde", Üsküdar Ekspres, 28.3.1956.

⁴² TBMM TD, X.Dönem, c:10, Birleşim:49, 26.3.1956, s.1276.

⁴³ Binark 2010, c:I, s.679.

Mazbata 30 Ekim 1957’de onaylanmıştır⁴⁴. Mecliste Hariciye Encümeni’nde görev alan⁴⁵ Tlabar’ın bu dönemde Meclis Genel Kurulu’nda iki sözlü konuşması bulunmakta olup herhangi bir teklif ya da önergesi yoktur.

25 Şubat 1959’da “*Hariciye Vekâleti’nin 1959 Bütçesi*” hakkında söz alan Tlabar, konuşmasında dış politika konularına dikkat çekmektedir. CHP sözcüsü Kasım Gülek’in konuşmasında Kıbrıs konusundan bahsederken “*Bu meselede büyük fedakârlık hissesi, Türkiye’ye düşmüştür.*” sözüne binaen Türkiye’nin bu fedakârlığın karşılığını ne şekilde ödediğini sorgulamaktadır. Ülke güvenliğinin sağlanmasının ne kadar önemli olduğunu vurgulayan Tlabar, Rusya’nın yayılmacı siyasetine ve Türkiye’ye tehditlerine karşılık da gerekli önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamaktadır: “*Bizi roketlerle tehdit eden bu siyasete karşı artık biz de bir an evvel roket rampalarımızı kurmak mecburiyetindeyiz. Bütün dünya bilir ki, bizim siyasetimizde müteceviz en ufak bir unsur yoktur. Politikamız, daima yapıcı ve iyi niyetli kalmıştır. Fakat emniyetimiz bakımından icap eden her hususta her türlü tedbiri almakta elbette ki kararlı olacağız. Bu, ancak realist bir politikanın icabıdır. Yine emniyetimiz mevzuu ile ilgili olarak Sayın Vekilimizin ifade etmiş olduğu bir husustan dolayı sevincimi belirtmek isterim Geçen Temmuz ayında Londra’da toplanan Bağdat Paktı memleketleri Başvekilleri seviyesindeki konferansta alınan karara uyularak ikili anlaşmaların pek yakında imzalanacağını öğrenmiş bulunuyoruz. Bu suretle sağ cenahımızı takviye etmiş olacağız. Bir ân evvel bunun tahakkuk safhasına girdiğini görmekle huzur duyacağız.*”⁴⁶

Bir yıl sonra 25 Şubat 1960’daki “*Hariciye Vekâleti’nin 1960 Bütçesi*” görüşmelerinde Rusya’nın yayılmacı siyasetine tekrar dikkat çeken Tlabar, II. Dünya Savaşı’ndan sonra barışçı ülkelerin eski kolonilerine birer birer bağımsızlıklarını vererek egemenlik alanları daralırken Rusya’nın yalnız Avrupa’da bir milyondan fazla kilometre kareyi topraklarına ilâve edip, 100 milyon insanı her türlü insan haklarından mahrum ettiğini vurgulamaktadır. NATO’nun bu siyasete karşı bir refleksle kurulduğunu belirten Tlabar, Batı Blokunun bir sulh cephesi olduğunu ve bu çerçevede İstanbul’da toplanacak olan NATO Vekiller Konseyi’nin Türkiye’de gerçekleştirilmesinin hayırlı sonuçlar vereceğini düşünmektedir. Konuşmasına hariciye teşkilatının gün geçtikçe daha modern bir görünüm kazandığını, gerek personel bakımından gerekse teşkilat ve haberleşme bakımından büyük bir gelişme gösterdiğini belirterek son vermiştir⁴⁷.

3. Milletvekilliği Döneminde Yurt Dışındaki Çalışmaları

1950-1960 arasındaki DP döneminde üç dönem İstanbul milletvekili olarak parlamentoda yer alan Nazlı Tlabar, dört yabancı dil bilgisi ve dünyada gelişmeleri yakından takip eden bir milletvekili olması nedeniyle sık sık yurtdışı toplantılarında Türkiye’yi temsil eden heyetler içinde yer almıştır. TBMM’de 11 Haziran 1954’de

⁴⁴ Nazlı Tlabar’ın XI.Dönem seçim mazbatası,

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d11/SM_1725_1_11.pdf, 1.5.2021.

⁴⁵ Arslan 2013, c:3, s.485.

⁴⁶ TBMM TD, c:7, Birleşim:48, 28.2.1959, Ankara, 1959, sy.1372-1373.

⁴⁷ TBMM TD, XI. Dönem, c:12, Birleşim:47, 25.2.1960, sy.503-504.

kurulan NATO Memleketleri Parlamentolar Birliği Türk Grubu'nda, 16.6.1954'de kurulan Türk Fransız Dostluk Grubu'nda ve 23.5.1956'da kurulan Parlamentolar Birliği Türk Grubu'nda üye olarak bulunmuştur⁴⁸.

Nazlı Tlabar'ın milletvekili olarak ilk yurt dışı seyahati İstanbul Milletvekili Nihat Reşat Belger ile birlikte 1951 sonbaharında “*Memleketimizi ABD’de tanıtmak üzere konferanslar vermek, devlet adamları ve basın mensuplarıyla temaslar yapmak üzere*” ABD’ne olmuştur⁴⁹. Yaklaşık 2.5 ay süren ve ABD Dış İşleri Bakanlığı tarafından organize edilen bu seyahatte birçok şehri gezerek programlara katılan Nazlı Tlabar, ABD kamuoyunda yakından takip edilerek “İyi niyet elçisi” olarak nitelendirilmiştir⁵⁰. Şehir şehir ABD’yi gezen milletvekilleri gerek ABD basınında gerekse Türk basının da yakından takip edilmişlerdir. Nazlı Tlabar'ın Washington'da Basın Kulübü tarafından düzenlenen ve kadınların hiçbir zaman davet edilmediği yemek programında tek kadın olarak yer alması ve Senatör Taft'la aynı masada yanyana oturması Tlabar'ın uluslararası tanınırlığı ve etkisi açısından önemli göstergidir⁵¹.

1953'de Parlamentolararası Birlik'in 42.toplantısı için İzmir milletvekili Cihat Baban ile birlikte tekrar ABD'ye giden Tlabar, Washington'da çeşitli ziyaretlerde bulunmuş, kongrede yaptığı konuşmada mütemadiyen sulhtan bahsedileceği yerde herkesin kendi memleketinde bu sözleri kuvveden fiile çıkarmasının daha doğru olacağını söylemiş ve “*Ancak inançları tatbik sahasına koymak ve halkın hissiyatına tercüman olmak suretiyle memleketleri birbirinden ayıran maniaları ortadan kaldıracaktır.*” demiştir. Konuşmasında Amerikan basının diğer ülkelere karşı ilgisizliğini söylemekten de çekinmemiştir: “*Daima halk efkârına tercüman olduğunu iddia eden büyük Amerikan basınının, bizleri hiçe sayması bizi şaşkırtmaktadır. Bu durumdan basın kadar, delegeler de mesuldür. Onların kabahatidir. Çünkü birçok gazeteci konferansın gayesinin ne olduğunu bilmediklerini alenen beyan etmiş bulunmaktadırlar. Kabahat bizimdir, çünkü onlara hiçbir şey vermemekteyiz.*”⁵². Nazlı Tlabar'ın ABD Senatörleri ile görüşmesi, Bayan Roosevelt ile bir araya gelmesi basının yakın takibinde olmasına neden olmuştur.

1954'de Singapur'da düzenlenen 40 ülkeden 900 delegenin katıldığı Dünya Gençlik Kongresi'ne giden Türk heyetinde başkan olarak yer almıştır⁵³.

1956'da Antalya milletvekili Ahmet Tokuş ile birlikte yine ABD'ye giden Tlabar'a ABD'de yaşayan Amerikan'nın Sesi Radyosu sanatçılarından Celal İnce'de eşlik etmiştir. Türkiye Washington Büyükelçisi Haydar Görk tarafından Amerika'nın ileri gelen radyo ve televizyon şebekeleri temsilcileri ile gazete ve dergilerin Washington mümessilleri şerifine Büyükelçilikte verilen öğle yemeğinde Kıbrıs meselesi konusunda

⁴⁸ Binark 2010, c:1, s.288, 298, 312.

⁴⁹ “Nazlı Tlabar Amerika'ya Davet Edildi”, Vatan, 11.9.1951; “Nazlı Tlabar Amerika'da” Yeni İstanbul, 14.10.1951; “Nazlı Tlabar Amerika'da”, Milliyet, 14.10.1951.

⁵⁰ Vatan, 25.1.1952; Reha Oğuz Türkkan, “Amerika'da Büyük Alaka ve Sempatı Uyandıran Hususi Elçilerimiz”, Cumhuriyet, 17.4.1952.

⁵¹ Vatan, 25.1.1952; “İyi niyet elçisi” Amerikalıların bu adı verdikleri Bayan Nazlı Tlabar, Amerika'da çok müspet bir tesir bıraktı.

⁵² Cumhuriyet, 11.10.1953.

⁵³ Milliyet, 24.7.1954; Vatan, 16.8.1954.

Türkiye'nin yaklaşımı konusunda Amerikan basını mensuplarına izahat verilmiştir. Toplantıda yer alan N. Tlabar, Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin hayati menfaatlerine uymayan ve Türkiye'nin iştiraki bulunmayan herhangi bir kararın Türk milleti tarafından asla kabul edilmeyeceğini belirtmiş ve Türkiye'nin bu bahse neden hayati bir ehemmiyet atfetmekte bulunduğunu etraflı şekilde açıklamıştır⁵⁴. Washington dışında Baltimor, Dayton gibi ABD'nin diğer şehirlerini de gezen milletvekilleri katıldıkları toplantılarda, televizyon programlarında Türkiye'nin iç ve dış meseleleri ile Kıbrıs meselesindeki tavrını ve kararlılığını bıkip usanmadan anlatmışlardır⁵⁵.

1957'de Vietnam'ın en büyük şehirlerinden Saygon'da (Bugünkü adıyla Ho Chi Minh City) düzenlenen Asya Milletleri Antikomünist Birliği 3.Kongresine katılan Tlabar kongrede çok etkili olmuş, konferanstaki Avustralya delegesi N.Tlabar'ı "*Konferansın Jeanne D'Arc'i*" olarak nitelendirmiştir⁵⁶. Kongrenin açılış konuşmalarından birini yapan Tlabar'ın bu konuşması basına "*20 devlet mümessili konuşmaları içinde <en iyi konuşma>*" olarak yansımıştır⁵⁷.

Nazlı Tlabar'ın en büyük ve başarılı mücadelesi konferansın son yarım saati içinde olmuştur. Yunan delegesinin ve diğer bazılarının tertibiyle Kararlar Encümeni'nden "*Her tarafta halkın kendi mukadderatını bizzat tayin hakkını haiz olması*" prensibi etrafında bir takrir çıkarılmıştır. Bu manevranın yaratacağı tahrik ve fesat fırsatlarının farkına varan Tlabar, hemen "*Milletlerin istiklallerine sahip olmaları*" formülü etrafında karşı bir takrir vermiş ve el altından da çoğunlukla desteklenmesi için kulis çalışmaları yapmış, söz alarak tezini açıklayan etkili bir konuşma yapmıştır. Sonuçta Burma delegeleri, konferansın bir ihtilaf havası içinde sona ermemesi için her iki takririn Meclise gönderilmesini istemişlerdir. Böylelikle Türk heyeti Nazlı Tlabar'ın kıvrak manevrasıyla istediğini elde etmiştir⁵⁸.

Kongreyi takip eden gazeteci Ahmet Emin Yalman, Nazlı Tlabar'ın kongredeki etkisini şu çarpıcı ifadelerle anlatmaktadır: "*Konferansın durgun havasını Nazlı Tlabar'ın çok ilgi çekici ve heyecanlı nutku değiştirdi. ... Bayan Nazlı yaman şahsiyeti ile, yüksek canlı ve tatlı sesiyle pürüzsüz ve temiz İngilizcesiyle derin imanı ve şevkiyle ortalığı tesir ediyor ve hakimiyeti altına alıyor. Herkes uyanıyor. Hitabenin her kısmı alkışlarla çinladi. Söz bitince herkes kendisini tebrik etti. "Konferansın en güzel nutku, yaman şahsiyet..." sözleri ağızdan ağıza dolaştı. Yunan delegesi bile; "Bizim parlamentomuzda bu kıratada bir kadın değil, bir erkek aza bile yoktur." Diye gıpta hissini ifadeden kendini alamadı.*

Bayan Nazlı'nın elinde yazılı bir hitabe vardı, fakat bunu okumadı. Kendisinden evvel konuşanların hitabelerinden cümleler aldı, bunlar hakkında fikirlerini ortaya koydu. Araya da kendi esas düşüncelerini karıştırdı. Dünya yüzünde; ecnebi bir dille konuşurken mevzua hakim kalabilecek pek çok insan bulunduğunu sanmıyorum.

⁵⁴ Zafer, 25.3.1956.

⁵⁵ Vatan, 31.3.1956.

⁵⁶ Ahmet Emin Yalman, "Türkiye'nin İtibarı Var", Vatan, 8.5.1957.

⁵⁷ Medeniyet, 4.4.1957.

⁵⁸ Ahmet Emin Yalman, "Türkiye'nin İtibarı Var", Vatan, 8.5.1957.

*Konferansın o güne ait zaptında söz söyleyenlerin isimlerini zikretmekle iktifa ediliyor ve neticede şöyle deniliyordu: "Çarşamba öğleden sonra celsesi Türk Baş delegesinin dikkate layık hitabesiyle kapandı." Bayan Nazlı'nın bütün konferansın ağırlık merkezi ve bayraktarı mevkiine vardığını söylemek hiç de mübalağa olmaz."*⁵⁹.

9 Haziran 1959'da Seul'de düzenlenen Asya Ülkeleri Anti Komünist Birliği kongresine Türkiye'nin bu birliğe üyeliği kapsamında Türk delegesi olarak katılan Nazlı Tlabar kongre başkanlığını da yapmıştır. Endonezya'nın birliğe kabulü başvurusu Tlabar'ın Endonezya'nın dahili durumu hakkındaki kat'i bir malumatın eksik bulunmasını açıklayarak itirazı üzerine bir yıl ertelenmiştir⁶⁰.

Nazlı Tlabar'ın milletvekili olarak son yurt dışı etkinliği Nisan 1960'da Gine'nin başkenti Kanakri'de toplanan Asya-Afrika Konferansı'na katılımı olmuştur. Konferans Genel Kurulu'nda bir konuşma yapan Tlabar, CENTO ve SEATO gibi paktlardan emperyalist teşekküller gibi bahsedilmesine karşı çıkarak Türkiye'nin "Müspet Tarafsızlık" siyasetine saygı gösterilmesi gerektiği ifade etmiştir. Ayrıca Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs konusunda varılan anlaşmaya da değinen Tlabar, Türkiye'nin ırk farkı gözetilmesine ve sömürgecilğe karşı olduğunu, Afrika, Almanya ve diğer memleketler için kendi mukadderatını tayin hakkına inandığını ve müspet sonuçlara varmak üzere Doğu-Batı temaslarına devam edilmesini iyi karşıladığını söylemiş ve sözlerine şöyle son vermiştir: "*Anlayışın ve sevginin kısa zamanda atom bombalarının yerini alacağına inanıyoruz.*"⁶¹.

4. Türk Kadınlar Birliği Başkanı Nazlı Tlabar

7 Şubat 1924'de Nezihe Muhittin tarafından "Türk kadınının içtimai ve siyasi haklar karşısında her türlü mesuliyet ve alaka-yı vataniyesini ispat edecek bir seviyeye erişirmeye çalışmak"⁶² amacıyla kurulan Türk Kadınlar Birliği (TKB)'nin 1949'da yeniden faaliyete geçtiği ikinci döneminde, 20 Haziran 1954'deki Genel Kurul Toplantısında birlik başkanlığına seçilmiş ve 27 Mayıs 1960'a kadar da sürdürmüştür⁶³.

Tlabar'ın TKB Başkanlık dönemi oldukça aktif ve dikkat çekici faaliyetlerle geçmiştir. 1954'deki ilk çalışma, basın aracılığıyla Kadınlar Birliği'nin toplumda nasıl görüldüğü, ihtiyaç olup-olmadığı ve birlikten beklentilerin neler olduğunu öğrenemeye yönelik bir anket çalışması başlatmak olmuştur⁶⁴. Bu anket basında ilgi uyandırmış, çalışmanın çok faydalı olduğu belirtilerek "*ortaya atılan dava bir feminizm davası değil, bir dimağ potansiyeli davası*" olarak görülmüştür⁶⁵.

Anket sonuçlarını Akis dergisine yazdığı yazıda Nazlı Tlabar şu şekilde değerlendirmektedir: "*Türk Kadınlar Birliği, daha verimli ve daha sistemli çalışmak arzusu ile, bildiği gibi bir anket tertip etmiş bulunuyor. Gazetelerimizin kıymetli*

⁵⁹ Ahmet Emin Yalman, "Nazlı Tlabar'ın Başarısı", Vatan, 4.5.1957.

⁶⁰ "Antikomünist Asyalıların Kararları", Cumhuriyet, 10.6.1959.

⁶¹ Tercüman, 14 Nisan 1960.

⁶² Dışbudak 2008, s.11.

⁶³ Persentili 2013, s.160.

⁶⁴ Ahmet Emin Yalman, "Kadınlar Birliği Anketi", Vatan, 11.7.1954.

⁶⁵ Güveloğlu 2016, s.21.

başmuharrirleri tarafından bu teşebbüsümüze karşı gösterilen yakın alaka bizlere daha şimdiden istikrarlı bir programın ana hatlarını tespit edebilmek imkanını sağlamıştır. Bugüne kadar neşredilen yazılarda ve aldığımız mektuplarda Türk Kadınlar Birliği'nin gayesinin şu esaslarda temerküz ettirilmesi arzusu belirlemektedir: a-İnkılaplar, memlekete layıkı veçhile nüfuz ettirilememiştir. Bilhassa kara çarşafın tehdidine karşı enerjik bir mücadele açılması icap etmektedir. b-Hayat pahalılığı ile ve bilhassa ihtikar ve karaborsa ile mücadele bahsinde ev kadınları hükümetin desteği olabilirler. c-Türk kadını her yerde, bilhassa yabancı memleketlerde layıkı veçhile temsil edilmelidir. Bunun için de resmi makamlarla işbirliğine gidilmelidir.”⁶⁶

Söz konusu anket çalışmasından sonra ilk adım çarşaf meselesine el atmak olmuş ve Nazlı Tlabar siyasetçi kimliğini kullanarak iki kadın milletvekili arkadaşı ile (Edibe Sayar ve Aliye Timuçin) çarşafın kaldırılması için kıyafet kanununa ek bir madde bir teklifi hazırlığına başlamıştır⁶⁷. Hazırlanan “Bazı kisvelerin giyilemeyeceğine dair 2596 sayılı kanunun 5. ve 6. Maddelerinin tadili hakkında” ki teklif 9 Mart 1956'da TBMM'ne sunulmuşsa da DP içerisinde destek görmemiş ve Dahiliye Encümeni'ne sevk edilerek Dahiliye Nizamnamesi'nin 60.maddesi gereğince hükümsüz kalmıştır⁶⁸.

Teklifin reddedilmesine rağmen bu konuyu milli bir vazife olarak gören TKB çarşafıla mücadelesine devam etmiştir. Nazlı Tlabar'ın 1959'da TKB Başkanı olarak katıldığı bir radyo programında “Türk aydınlarını irtica ile mücadeleye davet etmesi” ve “Çarşafın din ve ahlakın icabı imiş gibi gösterilemeye çalışılması hazindir.” ifadeleri “Çarşaf meselesinin” tekrar gündeme gelmesine vesile olmuştur⁶⁹. N. Tlabar'ın çarşafın yasaklanmasına karşı aydınları işbirliğine çağırmasının ilk yankısı Mustafa Kemal Derneği'nde gelmiş ve mücadele davetine iştirak ettiğini açıklamıştır⁷⁰. Ardından Kadınlar Birliği İzmir Şubesi İdare Heyeti de kadınların çarşafıla mücadelesine katılmıştır⁷¹.

Cumhuriyet gazetesi, N. Tlabar'ın seçimler dolayısıyla gündeme alınmayan tasarısının yeniden ele alındığı takdirde CHP milletvekilleri tarafından desteklenebileceği yazarken⁷² Yeni İstanbul ve Hür Adam gazetelerinden N. Tlabar “CHP propagandası yapan DP mebusu” olarak gösterilmiştir⁷³.

TKB ise Genel Başkanı'na destek çıkmış konu ile ilgili yaptığı toplantıda “Doğrudan doğruya gayri medeni bir kiske olan çarşaf mevzuuna karşı tedbir alınması şarttır.”⁷⁴ diyerek kadınların manto bulamadıkları için çarşaf giymek zorunda kaldıklarını, tasarımın kabulü halinde çarşafını çıkaracak kadınlara ucuz manto temin edileceğini açıklamıştır. Gerekirse Migros'un Birliğe hediye ettiği dikiş makinelerinde

⁶⁶ Akis, 24.7.1954.

⁶⁷ “Çarşafın Kaldırılması İçin Bir Kanun Teklifi”, Dünya, 8.8.1954.

⁶⁸ TBMM TD, X.Dönem, c:10, Birleşim:49, 26.3.1956, sy.1276.

⁶⁹ “Kadınlar Çarşaf ve İrtica İle Mücadele Ediyor”, Milliyet, 13.4.1959; Akis, 18.4.1959.

⁷⁰ Milliyet, 14.4.1959.

⁷¹ Milliyet, 23.4.1959.

⁷² “CHP'li Kadınların Çarşafa Dair Görüşü”, Cumhuriyet, 17.4.1959.

⁷³ “CHP Propagandası Yapan DP Mebusu: Nazlı Tlabar”, Yeni İstanbul, 20.4.1959 ; “Nazlı Tlabar'a Yönelen Gülünç ve Çirkin İftira”, Medeniyet, 20.4.1959.

⁷⁴ Dışbudak 2008, s.86.

dikilen mantoların ücretsiz olarak dağıtılabileceği ve bir eğitim seferberliği başlatılarak kadınlara “Çarşafın mahzurları” anlatılarak manto giyilmesi telkin edilecektir⁷⁵.

Köyden kente göç meselesiyle de ilgilenen Kadınlar Birliği, “Göçmen Evleri” ni açarak büyük şehirlere gelen ailelerin uyum sürecinde destek olmuştur. Ayrıca ücretsiz sağlık hizmeti ve ilaç desteği de verilmiştir. Böylelikle “Sosyal himaye evleri” olarak da anılan bu evler bir dönemde sosyal devlet anlayışının henüz dillendirilmediği yıllarda muhtaç ailelere hizmet sunarak önemli bir görev üstlenmiştir⁷⁶.

TKB'nin Nazlı Tlabar başkanlığında yaptığı bir diğer önemli girişim de Türkiye’de “Anneler Günü”nün kutlanmasına dairdir. Her yıl Mayıs ayının ikinci Pazar gününün “Anneler Günü” olarak kutlanması dair TKB'nin teklifi İç İşleri ve Milli Eğitim Bakanlıklarınca olumlu karşılanmış ve 1955 yılından itibaren “Anneler Günü” ülkemizde kutlanmaya başlamıştır⁷⁷. Tlabar, Anneler Günü hakkındaki düşüncelerini şöyle açıklamaktadır: “*İdare Heyetimiz, “Anneler Günü”nü tesis etmeği düşünür ve bunun için karar verirken hiç şüphe yoktur ki diğer memleketlerdeki bir âdeti ele alıp aynen yurdumuza mal etmek gibi bir düşüncenin üstünde bir heyecan duymuştur. 8 Mayıs’ın annelerimiz için hakiki bir bayram olarak kutlanmasını istiyoruz. 8 Mayıs bizim asıl tesisine çalıştığımız moral eğitim seferberliğinin bir başlangıcı olacaktır.*”⁷⁸.

Nazlı Tlabar’ın TKB’ndeki son etkinliği 27 Mayıs’tan 5 gün önce, 22.5.1960’daki birliğin Olağan Genel Kurul toplantısında bir kez daha genel başkanlığa seçilmesidir. Seçim sonrasında yaptığı teşekkür konuşmasında yine kadınlar için önemli konuya, imam nikâhı meselesine değinen Tlabar, imama nikâhını tenkit ederek birliğin en önemli görevinin kadınlara bunu anlatmak olduğunu söylemiştir: “*İmam nikâhının ve gayri meşru evlenmenin kanun karşısında 15 lira cezası var. Bunu hepimiz biliyorsunuz. Bir memleketin %50’si bunu yaparsa, elimizden hiçbirşey gelmez. Bizim yapabileceğimiz köy, köy dolaşarak medeni nikâh olmadan yapılan imam nikâhının hiçbir hükmü olmadığını Türk kadınına anlatmaktır.*”⁷⁹.

Tlabar, Yassıada’da tutuklu bulunduğu sırada Vietnam’daki uluslararası bir toplantıya da davet edilmesine rağmen tutukluluğu devam ettiği için bu toplantıya iştirak edememiştir⁸⁰.

5. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi ve Yassıada’ya Gidiş

27 Mayıs 1960 sabahı TSK adına Albay Alparslan Türkeş tarafından okunan bildiri ile ordunun DP hükümetine el koyduğunu açıklamasıyla Türkiye Cumhuriyeti’nde ilk askeri müdahale gerçekleşmiştir. Bildirinin ardından kurulan Milli Birlik Kurulu’nun ilk icraatı Cumhurbaşkanı başta olmak üzere DP’li hükümet üyelerini ve milletvekillerini gözaltına alınmaları olmuştur. DP İstanbul milletvekili olan Nazlı Tlabar da ilk gün, 27

⁷⁵ “Kadınlar Birliği Çarşafı Mücadele İçin Faaliyete Geçti”, Cumhuriyet, 9.4.1959.

⁷⁶ Aydın 2016, s.59.

⁷⁷ Cumhuriyet, 1.5.1955.

⁷⁸ Nazlı Tlabar, “Analar İçin”, Aksaray Sesi, 17.5.1955 Nazlı Tlabar’ın TKB Başkanı olarak “Analar Günü” için radyoda yaptığı konuşmanın metni.

⁷⁹ Tercüman, 23.5.1960.

⁸⁰ Erer 1965, 571.

Mayıs da İstanbul'da gözaltına alınanlar arasındadır. Aynı gün serbest bırakılan Tlabar, 30 Mayıs'ta ikinci kez gözaltına alınmıştır⁸¹.

Gözetim altına alınan DP'liler Ankara'da Harbiye Okulu'nda, İstanbul'da Davutpaşa ve Balmumcu Kışlarında⁸² tutulmuşlar ardından da Haziran başından itibaren peyderpey Yassıada'ya nakledilmişlerdir. DP'lilerin Yassıada'ya nakledilmesine rağmen yargılamaların nerede yapılacağına dair karar hemen verilememiştir. Duruşmalar için ilk düşünülen yer Dolmabahçe Sarayı⁸³ olmasına rağmen sonradan bu fikirden vazgeçilmiş ve 19 Temmuz'da MBK, yargılamaların Yassıada'da yapılacağını resmen ilan etmiştir⁸⁴. Yassıada'nın tercih edilmesinde Cemal Gürsel etkili olmuştur⁸⁵. Bazı MBK üyeleri İstanbul'a bu kadar yakın olan Yassıada'da davaların yapılmasına karşı çıkarak Anadolu'nun ücra bir köşesinde askeri tertibat içinde yapılmasını teklif etmişlerse de bu fikir olumlu karşılanmamıştır⁸⁶. Böylelikle Samet Ağaoğlu tarafından "Bir devrin mezarı"⁸⁷ olarak nitelendirilen Yassıada; etrafı tel örgülerle çevrili, üstünde deniz birlikleri için yapılmış birçok tesislerin bulunduğu, kuru ve ıssız bir kara parçasıyken biranda Türkiye'nin ve dünyanın gündemine oturmuştur⁸⁸.

Yassıada'daki kadın tutuklular Birinci Koğuşa yerleştirilmişlerdir⁸⁹. Askeri görevlilerle konuşmaları yasak olan, birçok kısıtlamaların olduğu, Ada kumandanı Yarbay Tarık Güryay'ın baskıcı ve sert yönetimi⁹⁰ altında geçen Yassıada günleri bütün tutuklular için hayatlarının en zorlu sınavlarından birisi olmuştur. Dış dünya ile bağlantılarının tamamen koparıldığı tutukluların ilk aylarda aileleri ile görüşmeleri de yasaktır. Temmuz ayından itibaren yakınlarıyla mektuplaşmalarına izin verilmiştir. Ancak bu iletişim 10 satırlık, 50 kelime ile sınırlanan, kontrol edilerek sansürlenmiş "Mapushane kâğıdı" adı verilen özel basılmış kâğıtlarla yapılabilecektir. 5 kuruşa tedarik edilen bu kâğıtlar katlandığı zaman zamkılı tarafından yapıştırılıyor ve bir zarf şeklini alıyordu⁹¹. Mektuplarda giyim, kuşam gibi ihtiyaçlar ve hatır sormaktan başka birşey yazmak, hele şartlardan şikâyet etmek tehlikeli ve kesinlikle yasaktır. Bu nedenle Yassıada'nın sakinleri de mektuplarda şifreli yazım metodunu geliştirmişler. Hanım

⁸¹ Yüksek Adalet Divanı Kararları, Eklerdeki Sanıkların Mufassal İsim Listesi.

⁸² Faik 1967, s.45.

⁸³ Akşam, 15 Temmuz 1960.

⁸⁴ Cumhuriyet, 20 Temmuz 1960; Akşam, 20 Temmuz 1960.

⁸⁵ Ulay 1968, s. 131; Turgut 2007, s. 22.

⁸⁶ Erer 1967, s. 410.

⁸⁷ Ağaoğlu 2013, s. 144.

⁸⁸ Ağaoğlu 2011, s.128; Ağaoğlu 1972, ss. 2-3.

⁸⁹ 1957 seçimlerinde TBMM'ye giren 8 kadın milletvekili vardır. Bunlardan 7'si DP (Nazlı Tlabar-Ayşe Günel-Necla Tekinel-Hilal Ülman-Piraye Levent-Nuriye Pınar-Perihan Arıburun), 1'i CHP (Ubeyde Eli) milletvekilidir. Yassıada'da DP mensubu 7 kadın milletvekili yargılanmış olup hepsi de Birinci Koğuş 'ta aynı odada kalmışlardır. Bakınız: Çolak 2017b, s.477-508.

⁹⁰ Ada kumandanı Tarık Güryay'ın mahkumlar üzerindeki bu sert ve baskıcı yönetimi Turhan Dilligil tarafından "Allahsız Gardiyan" olarak nitelendirilmiştir. Bakınız; Dilligil 1966.

⁹¹ Burçak 1976, s.129.

Demokrat Parti'nin İlk Kadın Milletvekili: Hatice Nazlı Tlabar (1913-1971)

milletvekillerinden sabık DP Bursa mebusu Hilal Ülman, *Kadınlar Koğuşu Yassıada* adlı hatıratında bu günleri tüm içtenliği ve açıklığıyla anlatmaktadır⁹².

Yassıada'da vaktinin çoğunu kitap okumakla geçiren Nazlı Tlabar'ın ada da yaşadığı sıkıntılara değinen bir başka hatıra, diğer bir koğuş arkadaşı olan sabık DP İstanbul milletvekili Ayşe Günel'in yıllar sonra Nazlı Ilıcak'a verdiği röportajda da görülmektedir: “*Yemekte kendi kendimize konuşuyorduk, masadan masaya konuşmak yasak. Koğuşlarda sık sık arama yaparlardı. Aniden gelirler, odadan çıkarırlar, odada ne var ne yok altüst ederler, odayı, üstümüzü başımızı, pabuçlarımızın içine kadar arar bir şey bulamazlardı. Ne bulacaklar zaten. Kuş uçmaz kervan geçmez öyle bir yere sevk edilmişiz. Küçükük bir çakım vardı, onu bir gün aldılar. Nazlı Tlabar, çok cesur bir kadındı, onu alınca “Tırnaklarımızı nasıl keseceğiz?” diye sordu. “Tırnaklarınızı dişlerinizle kesin” diye cevap verdiler. Odalar küçük, kalabalık da oluyor, çok havasız. Nazlı bir gün kumandana “Bende klostrofobi var, camları açmadan nefes alamıyorum” diye ısrar edince, kumandan, “Git kenefe, orada hava alırsın” dedi.*”⁹³.

Yassıada'ya getirilen DP'lilerin yargılanmasını sağlayacak Soruşturma Kanunu 19 Haziran 1960'da çıkmıştır. Kanuna göre; duruşmalar aleni ve aralıksız yapılacak, sanıklar 3 avukat tutabileceklerdir. Sabıkların yakınları da mal beyanına tabi tutulabilecek ve yurt dışındaki servetleri geriye getirilebilecektir⁹⁴. Nazlı Tlabar'ı Yüksek Adalet Divanı'nda iki avukat temsil etmiştir; bütün kadın milletvekillerinin savunmasını üstlenen Süreyya Ağaoglu ve Saim Hüseyin Akand⁹⁵.

Nazlı Tlabar'ın tutuklandıktan sonra ilk ifadesi, Başkan Sıtkı Akyazan, üyeler Cevdet Menteş ve Remzi Şirin ile kâtip Necdet Yarkın'dan oluşan bir heyet tarafından 29 Ağustos 1960'da alınmıştır. İfadesinde 1950-1960 yılları arasındaki DP iktidarında dikta rejimine doğru gidişin herhangi bir belirtilerini gözlemediğini belirten Tlabar, teşri hayatında daha çok hariciye konularında faaliyet gösterdiğini, Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasına yönelik grup ve Meclis müzakerelerinde bulunmadığını ve dolayısıyla oy kullanmadığını ifade etmiştir. Türkiye'de dikta rejiminin hâkim olmadığını söyleyen Nazlı Tlabar, Afrika ve Uzakdoğu ülkelerine yaptığı birçok ziyarette bu rejimin uygulanış şeklini yakından gözlediğini, böyle bir yapının ülkede kurulamayacağını vurgulamıştır. Sorgulamasının sonunda üç meşru seçimden geçerek TBMM'ne geldiğini söyleyen Tlabar, kanuni teminat altında çalıştığını söyleyerek herhangi bir menfaat birliğinin kendisi için söz konusu edilemeyeceğini söyleyerek ifadesini tamamlamıştır⁹⁶.

Yassıada sakinlerinin gergin ve merakla bekledikleri yargılanma süreçlerinin ne zaman başlayacağı kesinleşmeden önce tutuklu bulunanların hepsinden Yüksek Soruşturma Kurulu'nun talebi üzerine 14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960 arasındaki on yıllık döneme ait kendileri ile birlikte eş ve çocuklarına ait her türlü harcamalar, alacak ve borçlar, gayrimenkul bilgilerini içeren “Varlık Beyanamesi” istenmiş tüm gelir ve

⁹² Hilal Ülman'ın kızı Seva Ülman Erten tarafından yayına hazırlanan bu hatırat, *Yassıada'da Kadın milletvekillerinin neler yaşadığını anlatan en detaylı tek eserdir.* Ülman 2013.

⁹³ Ilıcak 2010, s.349.

⁹⁴ Akşam, 19 Haziran 1960.

⁹⁵ Perin 2011, s.259-265 arasındaki EK 8.

⁹⁶ Tuna 2018, ss.88-89.

emlâkları üzerine ihtiyati tedbir kararı konulmuştur⁹⁷. Oldukça detaylı mali bilgileri belgeleriyle birlikte hazırlamak Yassıada sakinlerinin hummalı bir çalışma yapmasına neden olmuştur. Kısıtlı haberleşme imkânlarıyla bazı belgeleri bulmakta zorlanmışlardır.

Nazlı Tlabar'ın hazırladığı varlık beyannamesi, 1 numaralı Yüksek Soruşturma Kurulu'nun 16 Eylül 1960 tarih ve 117 sayılı kararı gereğince bilirkişi incelemesine gönderilmiştir. Tlabar'ın dosyasını 5 kişiden oluşan bir bilirkişi heyeti incelemiş ve heyet çalışmalarını 26 Kasım 1960'da tamamlayarak Nazlı Tlabar'ın kaynağı tespit edilemeyen bir serveti olmadığını belirten raporunu Yüksek Soruşturma Kurulu'na göndermiştir⁹⁸.

5.a- Yüksek Adalet Divanı'nda Nazlı Tlabar

Yassıada'daki Deniz Okulunun Spor Salonu olarak kullandığı büyük bina Mahkeme Salonu olarak düzenlenmesi tamamlandıktan sonra tarihi duruşmalar 15 Ekim 1960 Cuma günü başlamıştır. Saat 9.00'da herkes duruşma salonundaki yerini almıştır. Salona önce Celal Bayar, ardında Adnan Menderes, bütün bakanlar, Refik Koraltan, Meclis Başkan Vekilleri, 15 kişilik Tahkikat Komisyonu üyeleri ve milletvekilleri sıra sıra girip kendilerine ayrılan yerlere oturmuşlardır⁹⁹. Yüksek Adalet Divanı 9 Hâkim, 11 Savcı'dan oluşmaktadır. Mahkeme Başkanı Salim Başol, Başsavcı Altay Ömer Egesel'dir¹⁰⁰.

Duruşma Salonu'na ilk giren kadın milletvekili Piraye Levent olmuştur. O'nun ardından Hilal Ülman, Ayşe Günel, Necla Tekinel, Nazlı Tlabar, Perihan Arıburun, Nuriye Pınar gelmişlerdir. Duruşmaları takip eden gazetecilerden Tekin Erer, hanım mebusların bütün itinalarına rağmen hepsinin yüzlerinin solgun olduğunun gözlerden kaçmadığını söylemektedir¹⁰¹.

Duruşma Divanı Hilal Ülman'ın hatıratında şöyle anlatılmaktadır: *“Divana her girişimde kendimi bir sinema seyircisine benzetirdim. Kapıda kısa bir müddet bekletirlerdi bizi... Sonra salona alınırdık. Vicdanım o kadar rahattı ki Anayasayı ihlal davasına giden bir suçlu gibi değil, diploma merasimine çıkan bir öğrenci gibi hissederdim. Salonun ortası tahta direklerle çevrili idi. Karşımızda yüksek bir sahne yeri hâkimlerle savcılara ayrılmıştı. Onun hemen önünde mikrofon durur, mikrofonun arkasında zabut kâtipleri yerlerini almış olurlardı. Oturma gürültüleri bitince bir şişman astsubay sahneye çıkar, hâkim ve savcuların geleceğini haber verirdi. Hep birden ayağa kalkardık.”*¹⁰².

80'e yakın yerli ve yabancı basın mensubunun takip ettiği duruşmalarda sanıklar oldukça detaylı ithamlardan oluşan 8 bin dosyadan yargılanmışlardır. Duruşmalar, aleniyet esaslarına göre yapılmış ve üç dile çevrilmiştir¹⁰³. Ayrıca Ankara, İstanbul ve

⁹⁷ Akşam, 19 Haziran 1960.

⁹⁸ Tuna 2018, ss.90-91.

⁹⁹ Ağaoğlu 2013, s.31.

¹⁰⁰ Weiker 1967, s.40.

¹⁰¹ Erer 1967, s.49.

¹⁰² Ülman 2013 s.47.

¹⁰³ Ulus, 24 Ağustos 1960.

İzmir radyolarında “Yassıada Saati” adı bir programla, 15-30 dakika arasındaki teyp kayıtlarıyla duruşmalar halka duyurulmuştur¹⁰⁴.

5.b- Suçlama

Nazlı Tlabar, Yüksek Adalet Divanı'nda 2 davada yargılanmıştır: Anayasayı İhlal ve Gayri Meşru Servet İktisabı (Haksız Kazanç Elde Etme). Anayasayı İhlal Davası'nda “*Halk Partisi malları kanununa, Kırşehir Kanunu'na, Seçim Kanunu'nun tadillerine, 39.maddenin ve iç tüzüğün tadiline oy vermesi*” nedeniyle suçlanmıştır¹⁰⁵. 1950-1960 arasındaki DP iktidarı döneminde keyfi olarak ve parti yararına Anayasada haksız düzenlemelerin yapıldığı iddia edilen Anayasayı İhlal Davası'nın görüşülmesine 11 Mayıs 1961 Perşembe günü başlanılmıştır¹⁰⁶.

Gayrimeşru Servet İktisabı Davası'nda ise DP iktidarın döneminde bu partiye mensup milletvekillerinin haksız kazanç ve servet sağladıkları iddiası yer almaktadır. Bu nedenle bütün milletvekillerinden 10 yıllık döneme ait harcama ve kazançlarını gösteren ayrıntılı bir varlık beyannamesi istenmiştir¹⁰⁷. Tlabar'ın beyannamesinin Yüksek Soruşturma Kurulu incelenmesi sonrasında kaynağı belli olmayan haksız bir servete sahip olmadığının anlaşılması üzerine malları üzerine 14 Temmuz 1960'da konulan ihtiyati tedbir kararı kaldırılmıştır. Karar Nazlı Tlabar'a 11 Nisan 1960'da tebliğ edilerek hakkında açılan bu davadan beraat etmiştir¹⁰⁸.

İki davada yargılanan Nazlı Tlabar, Örtülü Ödenek Davası'nda da tanık olarak yer almıştır. Dolayısıyla 1 Aralık 1960'da hâkim karşına ilk olarak sanık sıfatı ile değil tanık olarak çıkmıştır. Duruşmanın üçüncü oturumunda dinlenen Tlabar'ın tanıklığı Cumhuriyet Gazetesi'nde şöyle anlatılmaktadır: “*Düşük kadın milletvekillerinden Nazlı Tlabar salona alındı. Düz, koyu bir rop giymiş olan Tlabar bir erkek yürüyüşü ile şahitlere mahsus bölmeye geçerek şunları söyledi: “- Örtülü ödenek, bildiğime göre devlet hizmetinde kullanılır. Ben örtülü ödenekten iki defa para aldım. Birincisinde 1954 yılında İsviçre'deki bir kongreye gitmek için, ikincisinde de Amerika seyahatinden önce almıştım.” Tlabar aldığı bu paraların yaptığı devlet hizmetleri karşılığı kendisine verildiğini söyleyerek bir Amerikan Senatörü ile Selim Sarper tarafından kendisine yazılan iki mektubu okudu. Okunan bu mektuplarda Tlabar övülüyordu. Bu mektupların okunuşu ve bilhassa sık sık Tlabar'ın zeki olduğuna dair geçen kelimeler gülüşmelere yol açtı.*”¹⁰⁹.

5.c- Savunma

11 Mayıs 1961'de başlayan Anayasayı İhlal Davası'nın ikinci oturumunda “CHP'nin Haksız Mallarının Hazineye Devredilmesi Kanunu” müzakerelerinde Başkan Salim Başol'un “*Nazlı Tlabar, tasarımı destekleyerek, “Bir mesuliyet devresinin hesabını*

¹⁰⁴ Ulus, 3 Eylül 1960.

¹⁰⁵ Yüksek Adalet Divanı Kararları 2007, s.243.

¹⁰⁶ Demokrat İzmir, 12 Mayıs 1961.

¹⁰⁷ Perin 1990, s.36.

¹⁰⁸ Tuna 2018, s.91; Demokrat İzmir, 23 Mayıs 1961, s.4.

¹⁰⁹ Cumhuriyet, 2 Aralık 1960, s.5.

isteme ve verme demokrasinin en tabii halidir. İktidarı kaybetmiş bir partinin yeni partisine iktidarı devrindeki hesapları vermesini bu suretle berveçhi peşin kabul ediyoruz. Artık hizmet para ile değil, fikirle olmalıdır. Millete ait malların ve hakların hukuk yolu ile alınması azminden Demokrat Parti vazgeçmemiştir ve vazgeçemez." Demıştır. Buna ilave edecek başka bir şey var mı efendim?" sorusu üzerine Nazlı Tlabar söz alarak hukukçu olmadığını meseleyi sosyal adalet kavramı içerisinde değerlendirdiğini ısrarla söyleyerek "CHP mallarının kanun yolu ile alınmasını isterdim. Fakat ben hukukçu olmadığım için bu hareketi hukuki yönden tetkik imkânı bulamadım" demiştir. Bunun üzerine Başkan Başol, buna rağmen kanun lehinde konuşmalar yaptığını ve oy verdiğini Nazlı Tlabar'a hatırlatması üzerine Sanık Tlabar, rey vermiş olabileceğini ifade etmiştir¹¹⁰.

Tlabar'ın savunmasının ardından Savcı Egesel de, sanık Nazlı Tlabar'ın sosyal adalet fikrinin müdafii olduğunu ifade etmiş bulunduğunu, fakat CHP mallarının alınmasından sonra, bilhassa seçimler sırasında DP devlet vasıtalarına ve hatta vatandaş servetine el uzattığını ifade ederek, bu devrede sosyal adalet fikrinin Nazlı Tlabar'da devam edip etmediği hususunun kendisine sorulmasını istemiştir. Sanık Nazlı Tlabar, "*Kendi partim dahi haksız iktisapta bulunsa affetmem*" şeklinde bir ifadesinin bulunduğunu, ancak DP'nin seçimler sırasında devlet vasıtalarını kullandığını bilmediğini söylemiştir. Nazlı Tlabar, cipler ve devlet vasıtalarının parti hesabına kullanılmasından haberdar olmadığını tekrar ettikten sonra "*gazetelerden öğrendiğime göre, DP malları satıldıktan sonra dahi borçlarını ödeyememiştir. Halbuki CHP yalnız tahsisatı mestureden 9 milyon lira yardım almıştı.*" diyerek sözlerine devam etmiştir. Kırşehir'in kaza haline getirilmesine dair kanuna müspet oy verenler arasında adının geçmesinin bir hata olduğunu ileri sürmesinin ardından Başkan Başol, "*Bir arkadaşınıza rey pusulanızı vererek gitmiş olamaz mısınız?*" sorusunu sanık Tlabar'a yöneltmiştir. Nazlı Hanım, başkanın bu sualini "*Böyle birşey yoktur*" diye cevaplamıştır¹¹¹.

Tlabar'ın avukatı Saim Hüseyin Akant, 8 Haziran 1961'de dava ile ilgili müvekkiline ait belgeleri Yüksek Adalet Divanı'na vermiştir. N.Tlabar'ın çalışmaları hakkında basında yer alan haberlerin noter tasdikli örnekleri, Hariciye Vekâleti tarafından görevli olarak yurt dışında toplantıya katılmak için 9 Nisan 1960'da Yeşilköy Havaalanından ayrılıp 30 Nisan 1960 tarihinde döndüğünü gösteren 59/117 sayılı diplomatik pasaportun noter tasdikli fotokopileri, 6 Mayıs 1960'de uçak ile Ankara'ya döndüğünü gösteren acenteden alınan vesika ile yurt içi ve dışından birçok siyasetçinin Nazlı Tlabar hakkında gönderdikleri mektupların noter tasdikli çevirileri bulunmaktadır¹¹².

¹¹⁰ Yassıda Zabıtları-V 2011, c:1, s. 65 -66.

¹¹¹ Demokrat İzmir, 12 Mayıs 1961, sy.4.

¹¹² BCA, 10-9-0-0-43-127-1 / 19-174 Nazlı Tlabar, Anayasayı İhlal Davası Dosyası. Nazlı Tlabar'ın başarıları hakkında yazı gönderen devlet adamları ve parlamenterlerden bazıları şunlardır: Asya Milletleri Anti-Komünist Birliği Çin Cumhuriyeti Şubesi Başkanı Ku Cheng-Kang, Kıbrıs Türkür Partisi Başkanı Dr. Fazıl Küçük, New York'dan Thomas E.Dewey, Avrupa Konseyi İstişari Asamblesinin 21 Ekim 1955 tarihinde Strasburg'da yaptığı 22.Oturumunda B. Britanya temsilcisi Mr. Oakshott ve Belçika temsilcisi Senatör Behy, Birleşmiş Milletler Türk

Tlabar'ın mahkemedeki sözlü sorgusu 9 Haziran 1961'de Anayasayı İhlal Davası'nın 17.Oturumun ikinci celsesinde yapılmıştır. Oldukça detaylı bir savunma yapan Nazlı Tlabar, 1950'de milletvekili olduğu dönemden başlayarak hadiseler hakkında açıklamalarda bulunmuş ve “*Anayasaya muhalefet ve diktaya gidişte kasıt aramak gibi hususları asla kabul etmediğimi*” birkez daha ifade ederek sözlerine şöyle devam etmiştir: “*Dikta meselesine gelince; kısaca ona da cevap arz edeyim.; ben hakikaten en ileri demokrasilerden en geri mutlakiyet rejimlerine kadar her türlü rejimlerle idare edilen memleketleri gördüm. Dikta nedir bilirim. Kanaatimce burada ne dikta vardır ne de diktatörlük. Bence insafsız bir muhalefet karşısında basiretini kaybetmiş bir iktidar vardı. Bu basiresizlik de haddizatında dikta olmadığının kanaatimce en sarîh delilidir.*”¹¹³ Hakkında sayısız neşriyat yapılmış bir siyasetçi olarak eğer ciddi herhangi hoşça gitmeyen bir yanlışının olması halinde bu haberlerin başka türlü olacağını belirttiikten sonra vekillik dönemindeki yurt dışı seyahatlerinin tafsilatlı açıklamasını yaparak bunlardan elde edilen başarıları anlatmıştır. DP iktidarının son döneminde cereyan eden Uşak ve Topkapı Olaylarını “*Samimiyetle ifade edeyim ki, Şarklıktan kurtulamamış olmanın iki taraflı tezahürleri olarak*” gördüğünü ifade etmekten çekinmeyen Tlabar, İstanbul olayları hakkında da yurt dışı seyahatinden döner dönmez İstanbul Üniversitesi'ne gittiği, üniversite yönetimi, öğretim üyeleri ve öğrencilerle görüştüğü ve izlenimlerini Ethem Menderes'e bildirdiğini söylemiştir¹¹⁴.

19 Haziran 1961 tarihli 8 sayfalık el yazılı savunma dilekçesini 20 Haziran 1961 tarihli 22.Oturumda Yüksek Adalet Divanı'na veren Nazlı Tlabar, burada da sözlü savunmasında yaptığı açıklamaları tekrar etmekte, unuttuğu bazı detayları anlatarak daima partiler üstü bir siyasetle Mecliste çalıştığını belirterek yazılı savunmasını şöyle son vermiştir: “*Neticede iç politikada, bu senelerde arzuladığım kadar faal bir rol oynamadım sa kendimi dış meselelere hasrettiğimdendir. Her mebus kendi sahasında hizmet eder. Ben devletin her bir kuruluşunu ve mukabil fikre değil hizmete ifa ettim. 1953'te inanarak verdiğim bir reyden başka sorumluluğum yoktur. İyi niyetimden kimsenin şüphe edebileceğine inanmıyorum. Nazlı Tlabar*”¹¹⁵.

Nazlı Tlabar 29 Haziran 1961'de Yüksek Adalet Divanına verdiği bir diğer el yazılı dilekçesinde ise hakkındaki tahkikatın genişletilmesi ve çalışma anlayışı bilen bazı isimlerin tanık olarak dinlenilmesini talep etmektedir. Talep ettiği tanıklar Hariciye Vekili Selim Sarper, Temsilciler Meclisi Üyesi Prof. Ragıp Sarıca, Büyükelçi Dr. Kamil İdil, Hür Vatan Başyazarı A.Emin Yalman'dır¹¹⁶. Bu talep kabul edilmemiştir.

5.d- Karar ve Sonrası

Yassıada davaları 14 Ekim 1960'dan karar günü olan 15 Eylül 1961'e kadar sürmüş, bu müddet içinde 203 gün davalara bakılmıştır. Toplam 287 celse yapılmış, bu

Heyeti Baş delegesi Büyükelçi Selim Sarper. Bu dosyada basında Nazlı Tlabar hakkında çıkan 27 adet haberin kupürleri de bulunmaktadır.

¹¹³ Yassıada Zabıtları-V 2011, c:2, s.1473.

¹¹⁴ Yassıada Zabıtları-V, 2011, c:2, s.1474.

¹¹⁵ BCA, 10-9-0-0-43-127-1/10 Nazlı Tlabar, Anayasayı İhlal Davası Dosyası.

¹¹⁶ BCA, 10-9-0-0-43-127-1/2 Nazlı Tlabar, Anayasayı İhlal Davası Dosyası.

celseler 1033 saat tutmuştur. Yassıada'da 19 davaya bakılmış, bunlardan "*Değirmen Davası*" zaman aşımı ile düşmüş, davalardan 17'si Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilmiştir. Kararlar 15 Eylül 1961 Cuma günü sabah 9'daki son oturumda açıklanmıştır. Mahkemede 130'dan fazla sanık avukatı hazır bulunmuş ve 24 gruba ayrı ayrı kararlar okunmuştur¹¹⁷.

Yüksek Adalet Divanı'nda Nazlı Tlabar hakkında; Anayasayı ihlal suçundan 146/3, 59 ve 173.maddeler hükmünce 4 sene 2 ay ağır hapis ve amme hizmetlerinden ömür boyu yasaklanmasına, 1 sene 4 ay, 20 gün İstanbul'da umumi emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 152 lira maktu harç alınmasına oy birliğiyle karar verilmiştir¹¹⁸.

Kararların açıklanmasından dört gün sonra, 19 Eylül'de Yassıada'dan sivil cezaevlerine nakiller başlamıştır¹¹⁹. Müebbet hapse mahkûm olanlar ve idam hükümleri müebbet hapse çevrilenlerden oluşan 43 kişi İmralı Cezaevi'ne yerleştirilmiş, hasta olan 8 kişi İstanbul'daki Askeri hastanelere bırakılmıştır. Kadın milletvekillerinin de aralarında olduğu 297 mahkûm Kayseri Cezaevi'ne, 113 mahkûm ise Adana Cezaevi'ne nakledilmiştir¹²⁰. Nazlı Tlabar, diğer kadın milletvekilleri ile birlikte Kayseri Cezaevi'ne nakledilenler arasındadır.

Kayseri günleri Yassıada'ya göre çok daha rahat geçmiştir. İlk şaşkınlıkları Cezaevi komutanı ve Başsavcının hanımların odalarına gelerek hoşgeldiniz ziyaretinde bulunmasında yaşamışlardır. Başsavcının "*Yorgunsunuzdur. Yoldan geldiniz. Kahve mi, çay mı yollayalım sizlere?..*" sualiyle şaşkınlıklarına sevinç gözyaşları karışan hanımlardan eski İstanbul milletvekili Ayşe Günel titrek bir sesle "*Birer kahve lütfediniz efendim. Teşekkür ederiz.*" diye fısıldamıştır¹²¹. Bu olumlu hava sonraki günlerde de devam etmiş, zaman zaman ailelerinin ve Kayseri halkının ziyaretleri cezaevi günlerini renklendirmiş olmasına rağmen "hüzün ve hayal kırıklıkları içinde"¹²² haklarında bir Af Kanunu'nun çıkmasını dört gözle beklemişlerdir. Aralık 1961'de Kayseri ve Adana'da yatmakta olan Yassıada mahkûmlarından 144'üne Ankara Sulh Mahkemesi'nce vasi tayini yapılmış, Nazlı Tlabar'ın vasisi eşi Muazzez Tlabar olmuştur¹²³.

Af bekleyişinin ilk adımı TBMM'de 16 Ekim 1962'de kabul edilen ve 18 Ekim 1962'de Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe giren 78.No.lu "*Anayasayı İhlal Suçundan Yüksek Adalet Divanıca Mahkûm Edilenlerin Cezalarının Kısmen Affı Hakkındaki Kanun*" ile gerçekleşmiştir. Bu kanunla Yassıada'daki Yüksek Adalet Divanı'nda Anayasayı İhlal suçundan mahkûm edilmiş olanların aldıkları cezaların kalan kısımlarını emniyet birimlerine haber vermek şartıyla belirli bir yerde ikametle

¹¹⁷ Erer 1967, s.566.

¹¹⁸ Yüksek Adalet Divanı Kararları 2007, s.357, 375-378.

¹¹⁹ Cumhuriyet, 20 Eylül 1961.

¹²⁰ Demokrat İzmir, 20 Eylül 1961.

¹²¹ Ilıcak 2010, s. 350; Ülman 2013, s. 79.

¹²² Celal Bayar, Kayseri Cezaevi günlerinde Nazlı Tlabar için "*Nazlı Hanım beklediğini bulamayan bir insanın teessürü içindedir.*" İfadesini kullanmaktadır. Bakınız; Bayar 2018, s.179.

¹²³ Milliyet, 29.12.961, s.3.

Demokrat Parti'nin İlk Kadın Milletvekili: Hatice Nazlı Tlabar (1913-1971)

cezaları affedilmiştir¹²⁴. Kanundan yararlanan 283 milletvekili arasında Perihan Arıburun da bulunmaktadır. Bütün DP'lilerin affı ise TBMM'de 3 Ağustos 1966 tarihinde kabul edilen 780 sayılı kanunun 9 Ağustos 1966'da Resmi Gazete de yayınlanması ile gerçekleşmiştir¹²⁵.

Kayseri Cezaevi'nde kısmi aftan yararlanarak çıkan Nazlı Tlabar, siyaset ile ilgilenmemiş, kısa bir süre Cerrahoğulları T.A.Ş'nde çalışmıştır. Ancak genç yaşında yakalandığı Lenfoma hastalığı nedeniyle çalışma hayatına son vermiş, bir süre Almanya'da yüksek tahsilini yapan oğlu Ömer Tlabar'ın yanına tedavi amaçlı olarak gitmişse de iyileşmesi mümkün olmamış ve 22 Nisan 1971'de vefat etmiştir. Cenazesi Edirnekapı'daki aile mezarlığına defnedilmiştir¹²⁶.

SONUÇ

1950'li yılların Türkiye'sinde "Siyasetin bir numaralı kadını" olarak basın ve politikanın gündeminden hiç düşmeyen önemli bir kadın figür profili çizen İstanbul milletvekili Nazlı Tlabar'ın bu yükselişi tesadüfi değildir. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında, 1913'de İstanbul'da Osmanlı üst düzey bürokrat bir ailenin ferdi olarak doğan Hatice Nazlı Moran, anne tarafından Osmanlı Devleti'nin son sadrazamı Ahmet Tevfik Paşa'nın, baba tarafından da Dâhiliye Vekili Memduh Paşa'nın torunu olarak "Mühim" bir aileden gelmektedir. Türkiye'de Kandilli Sultanisi'nde başlayan eğitim hayatı Almanya'da Heidelberg Üniversitesi'nde Felsefe Bölümü'nde tamamlamıştır. Birçok yabancı dil bilmesi politika hayatında avantajı olmuş, uluslararası toplantılarda Türkiye'yi başarıyla temsil etmesini sağlamıştır.

1946'da kurulan Demokrat Parti ile siyasi hayata giren Nazlı Tlabar, kuruluş yıllarında parti teşkilatında her alanda çalışmıştır. DP içerisinde Celal Bayar'a yakın, Adnan Menderes'e mesafeli bir konumda yer almıştır¹²⁷. Yurt içi ve yurt dışında gazetecilik yapması DP İstanbul teşkilatının Yayın ve Propaganda bürosu başkanlığı yapmasında etkili olmuştur. Aynı zamanda Beyoğlu ilçe başkanlığını da üstlenerek DP'nin İstanbul'da örgütlenmesinde aktif rol oynamıştır. Bu faaliyetleri ve üstün meziyetleri 1950'deki genel seçimlerinde DP listesinden İstanbul milletvekili adayı olmasını sağlamış ve seçilerek IX.Dönem TBMM'ye giren üç kadın milletvekilinden birisi olmuştur. Nazlı Tlabar, DP'nin "İlk kadın milletvekili"dir.

Üç dönem (IX, X, XI) TBMM'de DP İstanbul milletvekili olarak görev yapan Nazlı Tlabar, hem Meclis içinde faaliyetleri hem de yurt dışında katıldığı uluslararası toplantılarda Türkiye'yi temsil etmesiyle basında en çok konuşulan kadın siyasetçi olarak 1950'li yıllara damgasını vurmuştur. 1954 seçimlerinde İstanbul'dan en yüksek oyu alarak ikinci kez milletvekili seçildiğinde dönemin önemli siyasi dergilerinden birisi olan Akis'in 5 Haziran 1954 sayılı nüshasında "Erkeklerden fazla oy alan kadın" olarak kapak sayfasında Nazlı Tlabar'ın fotoğrafını yayınlamıştır. Tlabar hakkında bir başka dikkate değer nitelendirme, Birleşmiş Milletler Türk Heyeti Baş delegesi Diplomat Selim Sarper

¹²⁴ T.C Resmi Gazete, 18 Ekim 1962, Sayı:11235, sy.8846.

¹²⁵ T.C Resmi Gazete, 8 Ağustos 1966, Sayı:12370, sy.1-3.

¹²⁶ Ömer Tlabar, 16.1.2019 tarihli görüşme.

¹²⁷ Ömer Tlabar, 16.1.2019 tarihli görüşme.

tarafından 10 Aralık 1955’de şahsına gönderdiği bir mektupta O’nun ABD’de seyahatinde bıraktığı izlenimi ifade ederken kullandığı esprili cümlede görülmektedir: “*Sıkıntı doğuran tarafı fazla zeki olmasıdır.*”¹²⁸

Osmanlı’dan Cumhuriyete geçişte Türk modernleşmesinin model kadınlarından birisi olarak tanınırlığı Türkiye sınırlarını aşan Tlabar’ı Amerikalılar “*Keskin zekaya sahip son derece kabiliyetli kadın*” olarak tanımlamaktadır¹²⁹. “Zeki ve kabiliyetli” özellikleriyle ön planda olan Nazlı Tlabar, Türk kadınının gelişimi ve hakları için milletvekili olarak TBMM içinde ve Türk Kadınlar Birliği Başkanı olarak da Meclis dışında yoğun çaba sarfetmiştir. Kadın vekillerle birlikte “Çarşaf meselesi” ile birlikte “İrticaya” karşı açtığı savaş, Atatürk inkılaplarına olan gönülden bağlılığının somut bir göstergesi olarak Türk kamuoyunda çok ses getirmiştir. Ayrıca Türkiye’de “Anneler Günü” kutlanması da Nazlı Tlabar’ın Kadınlar Birliği Başkanlığı’nda gerçekleşen faaliyetlerin birisi olarak günümüze kadar devam etmektedir.

Nazlı Tlabar’ın Demokrat Parti ile başlayan parlak siyasi hayatı, başladığı gibi görkemli bitmemiş, 27 Mayıs 1960’da Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından ülke yönetimine el konulması ile tıpkı mensubu olduğu siyasi partinin kaderi gibi karanlık ve ızdıraplı bir son ile noktalanmıştır. 27 Mayıs sonrasında bütün DP vekiller gibi Nazlı Tlabar da gözaltına alınarak tutuklanmış ve Yassıada’daki Yüksek Adalet Divanı’nda yargılanmıştır. Askeri mahkemedeki savunmasında aktif ve cesur bir tutum sergileyerek düşüncelerini açık ve net bir şekilde ifade etmekten çekinmemesi kendisi gibi Yassıada’da yargılanan Tefik İleri tarafından “*on erkeğe bedel kadın*”¹³⁰ olarak nitelendirilmesine vesile olmuştur.

Yargılama sonucunda Yüksek Adalet Divanı’nca Anayasayı İhlal Davası’ndan suçlu bulunarak 4 yıl 2 ay ağır hapis cezası verilmiştir. Cezasının kalan kısmını nakledildikleri Kayseri Cezaevi’nde geçirirken Ekim 1962’deki “Kısmi Aftan” yararlanarak cezaevinden çıkarak İstanbul’daki ailesinin yanına dönmüştür. Tahliye olduktan sonra bir daha aktif siyasetin içerisinde yer almayan Nazlı Tlabar, bir süre özel bir şirkette çalıştıktan sonra rahatsızlanarak aktif iş hayatından çekilmiştir. Yurt içi ve yurt dışında tedavi görmesine rağmen Lenfomadan çok genç bir yaşta, en verimli çağında, tek evladı Yüksek Makine Mühendisi Ömer Tlabar’ın Türkiye’nin en kudretli kurumlarından olan ENKA’nın yönetim kadrosunda görev aldığını göremeden 22.04.1971’de vefat etmiştir.

¹²⁸ BCA, 10-9-0-0-43-127-1 /33 Nazlı Tlabar, Anayasayı İhlal Davası Dosyası’ndaki Selim Sarper’in mektubunun çeviri metni.

¹²⁹ Ömer Sami Coşar, “Dün Yassıada’da – Üç Münevver Kadın”, Milliyet, 2.12.1960.

¹³⁰ İleri 2003, s. 49

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

BCA, 10.9.0.0.43.127.1 Anayasayı İhlal Davası, Nazlı Tlıabar Dosyası.

Resmi Yayınlar

TBMM Tutanak Dergisi, IX.Dönem(1950-1954) www.tbmm.gov.tr açık erişim.

TBMM Tutanak Dergisi, X.Dönem(1954-1957) www.tbmm.gov.tr açık erişim.

TBMM Tutanak Dergisi, XI.Dönem(1957-1960 www.tbmm.gov.tr açık erişim.

T.C Resmi Gazete, 18 Ekim 1962, Sayı:11235, sy.8846.

T.C Resmi Gazete, 8 Ağustos 1966, Sayı:12370, sy.1-3.

Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009), TBMM Yayını, Ankara, 2009.

Kitaplar

- Ağaoğlu 1972 Samet Ağaoğlu, *Marmara'da Bir Ada*, İpin Gölgesindeki Günler, Baha Matbaası, İstanbul.
- Ağaoğlu 2011 Samet Ağaoğlu, *Arkadaşım Menderes*, Rek-Tur Kitap Servisi, İstanbul.
- Ağaoğlu 2013 Samet Ağaoğlu, *Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Arslan 2013 Zühtü Arslan, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-XI.Dönem 1957-1960*, c:3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.
- Arzık 1960 Nimet Arzık, *Menderes'i İpe Götürenler*, Kurtuluş Matbaası, Ankara
- Bayar 2018 Celal Bayar, *Kayseri Cezaevi Günlüğü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Binark 2010 İsmet Binark, *Türk Parlamento Tarihi, XI.Dönem 1957-1960*, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, c:I, Ankara.
- Burçak 1976 Rıfki Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, Çam Matbaası, Ankara.
- Dilligil 1966 Turhan Dilligil, *Allahsız Gardiyan*, Adalet Yayınları, Ankara.
- Erer 1963a Tekin Erer, *Türkiye'de Parti Kavgaları*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul.
- Erer 1963b Tekin Erer, *On Yılın Mücadelesi*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul.
- Erer 1965 Tekin Erer, *Yassıada ve Sonrası*, I-II, Rek-Tur Kitap Servisi, İstanbul.
- Faik 1967 Bedii Faik, *İhtilalciler Arasında Bir Gazeteci*, Dünya Yayınları, İstanbul.
- Güveloğlu 2018 Gülşah Kurt Güveloğlu, *Demokrat Partinin Kadın Milletvekilleri*, Kriter Yayınları, İstanbul.

Filiz ÇOLAK

- Karpat 2012 Kemal Karpat, *Kısa Türkiye Tarihi, 1800-2012*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- İlıcak 2010 Nazlı İlıcak, *50.Yılında 27 Mayıs Yargılanıyor*, Doğan Kitap, İstanbul.
- İleri 2003 Tevfik İleri, *Yassıada ve Kayseri Günlükleri*, Yayına Hazırlayan: Cahide İleri Aksoy, Ötüken Neşriyat, Erer İstanbul.
- Okday 2007 Şefik Okday, *Büyükbabam Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*, İstanbul.
- Oktay 2013 H.Emre Oktay, *Türk Tarihinin Kayıp Yılları 27 Mayıs, Bu Bir İhtilal Değil Darbedir*, İstanbul.
- Öztürk 1998 Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, IX. Dönem 1950-1954*, c:VII, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.
- Öztürk 2000 Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, X.Dönem 1954-1957*, c:II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.
- Pamuk 2012 Şevket Pamuk, *Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Perin 1990 Mithat Perin, *Yassıada Faciası, 27 Mayıs Darbesinden İdamlara Kadar İşkence Altında Ezilenlerin Dramı*, Dem Yayınları c:2, İstanbul, 1990
- Perin 2011 Mithat Perin, *Zindana Tıkılan İktidar, 27 Mayıs ve Yassıada Günleri*, Doğan Kitap, İstanbul, 2011.
- Persentili 2013 Nurşen Persentili, *Türk Kadınlar Birliği 1923-2013, Doksan Yıllık Örgütlü Mücadele*, Karınca Yayınları, Ankara.
- Ulay 1968 Sıtkı Ulay, *27 Mayıs 1960 Harbiye Silah Başına! General Sıtkı Ulay'ın Hatıraları*, Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları, İstanbul.
- Ülman 2013 Hilal Ülman, *Kadınlar Koğuşu*, Yassıada, Sinemis Yayınları, Ankara.
- Turgut 2007 Hulusi, *Yassıada'da Yaptırılmayan Savunmalar*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Tuna 2018 Işıl Tuna, *Yassıada'da Yargılanan Demokrat Parti Kadın Milletvekilleri*, Libra Kitap, İstanbul,
- Yassıada Zabıtları-V 2011 Anayasa Davası, cilt:1, 2, Hazırlayan: Emine Gürsoy Naskali, İstanbul.
- Yücel 2006 M. Serhan Yücel, *Türkiye'nin Siyasal Partileri(1859-2005)*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Yücel 2001 M. Serhan Yücel, *Demokrat Parti, Ülke Kitapları*, İstanbul.
- Yüksek Adalet Divanı Kararları 2007, İstanbul-Yassıada 14 Ekim 1960-15 Eylül 1961, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.
- Weiker 1967 Walter F. Weiker, *Amerikalı Fransız Rus Gözüyle 1960 Türk İhtilali*, Cem Yayınevi, İstanbul.

Makaleler

- “Antikomünist Asyaların Kararları”, Cumhuriyet, 10.6.1959.
- Aydın, Abdullah -Murat Yıldız, “1950-60 Döneminde Türkiye’de Kadın Hareketlerinin Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme”, Yasama Dergisi, Dünya Kadınlar Günü Özel Sayısı-III, sayı:33, 2016, s.59.
- “CHP’li Kadınların Çarşafa Dair Görüşü ”, Cumhuriyet, 17.4.1959.
- “CHP Propagandası Yapan DP Mebusu: Nazlı Tlabar”, Yeni İstanbul, 20.4.1959.
- Coşar, Ömer Sami, “Dün Yassıada’da – Üç Münevver Kadın”, Milliyet, 2.12.1960.
- Çarşafın Kaldırılması İçin Bir Kanun Teklifi”, Dünya, 8.8.1954.
- “Çarşaf İlgili Kanun Teklifi Büyük Millet Meclisi’nde ”, Üsküdar Ekspres, 28.3.1956.
- Çolak 2017a, Filiz, “Demokrat Parti Dönemi’nde TBMM’deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri(1950-1960)”, *Tarih Okulu Dergisi*, Aralık 2017 Yıl:10, Sayı:XXXII, sy.115-158.
- Çolak 2017b, Filiz, “27 Mayıs Askeri Müdahalesi ve TBMM’deki Kadın Vekiller”, *27 Mayıs 1960’dan 15 Temmuz 2016’ya Darbeler, Geçmişten Günümüze Darbe Olgusu ve Millet Egemenliği Kültürü Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*(26-28 Mayıs 2017), Aydın-2017, c:2, ADÜ Yayınları, c:2, s. 477-508.
- “Dış İşleri Bakanlığı Bütçesinin Müzakereleri”, Son Telgraf, 25.2.1951.
- “Dullara Aylık Verilecek”, Vatan, 18.1.1954.
- Güveloğlu, Gülşah Kurt, "Demokrat Parti'nin Kadın Milletvekillerinden Nazlı Tlabar(1950-1960)", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Ağustos 2016, c:2, sayı: 2, ss.3-35.
- “Kadın Memurların Emekliliği”, Vatan, 12.5.1951.
- “Kadınlar Çarşaf ve İrtica İle Mücadele Ediyor”, Milliyet, 13.4.1959.
- Köyden, Bilal, “N.Tlabar ve Arkadaşları”, Ordu Postası Gazetesi, 28.3.1956.
- “Nazlı Tlabar Amerika’ya Davet Edildi”, Vatan, 11.9.1951.
- “Nazlı Tlabar Amerika’da” Yeni İstanbul, 14.10.1951.
- “Nazlı Tlabar Amerika’da”, Milliyet, 14.10.1951.
- “Nazlı Tlabar’a Yönelen Gülünç ve Çirkin İftira”, Medeniyet, 20.4.1959.
- “Kadınlar Birliği Çarşaf Mücadele İçin Faaliyete Geçti”, Cumhuriyet, 9.4.1959.
- Tlabar, Nazlı, “Analar İçin”, Aksaray Sesi, 17.5.1955.
- Türkkan, Reha Oğuz, “Amerika’da Büyük Alaka ve Sempatı Uyandıran Hususi Elçilerimiz”, Cumhuriyet, 17.4.1952.
- Yalman, Ahmet Emin, “Türkiye’nin İtibarı Var”, Vatan, 8.5.1957.
- Yalman, Ahmet Emin, “Nazlı Tlabar’ın Başarısı”, Vatan, 4.5.1957.
- Yalman, Ahmet Emin, “Kadınlar Birliği Anketi”, Vatan, 11.7.1954.

Tezler

- Çakır 1999 Gülizar Çakır, Türkiye’de Kadın Milletvekilleri, 1935-1999, İnönü Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi Anabilimdalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Dişbudak 2008 Müge Dişbudak, Türk Kadınlar Birliği, DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Şahin 2008 Ayşegül Akgül Şahin, Türkiye’de Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları(1935-2002), Niğde Üniversitesi, SBE, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Niğde.
- Şahin 2010 Cemile Şahin, Türk Parlamentosunda Kadın Milletvekilleri (1935-2007), Atatürk Üniversitesi, SBE, Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi Erzurum.

Sözlü Kaynaklar

Ömer Tlabar (1941 doğumlu, Nazlı Tlabar’ın oğlu. Ocak 2019’da İstanbul’da görüşülmüştür.)

İnternet Kaynakları

- Nazlı Tlabar’ın IX.Dönem TBMM Hal Tercümesi;
https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d09/HT_1725_1_9.pdf 5.1.2021.
- Nazlı Tlabar’ın IX.Dönem TBMM Hal Tercümesi;
https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d09/HT_1725_1_9.pdf 5.1.2021.
- Nazlı Tlabar’ın X.Dönem TBMM Seçim Mazbatası;
https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/SM_1725_1_10.pdf, 5.1.2021.
- Nazlı Tlabar’ın X.Dönem TBMM Hal Tercümesi;
https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/HT_1725_1_10.pdf 5.1.2021.
- Nazlı Tlabar’ın XI.Dönem seçim mazbatası,
https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d11/SM_1725_1_11.pdf, 1.5.2021.

EKLER*

EK-1



Nazlı Tlabar ve oğlu Ömer Tlabar-1941

* Fotoğraflar, Nazlı Tlabar'ın oğlu Ömer Tlabar ile yapılan 2019'daki görüşmede aile albümünden alınan görüntülerdir. Annesine ait albümleri paylaşan Ömer Tlabar'a teşekkürlerimle... F.Ç

Filiz ÇOLAK

EK-2



Nazlı Tlabar, oğlu ve annesi

EK-3



14 Mayıs 1950'de İstanbul Milletvekili olarak seçilen Nazlı Tlabar Seçim Mazbatasını Muzaffer Şahinoğlu'ndan alırken, 17 Mayıs 1950

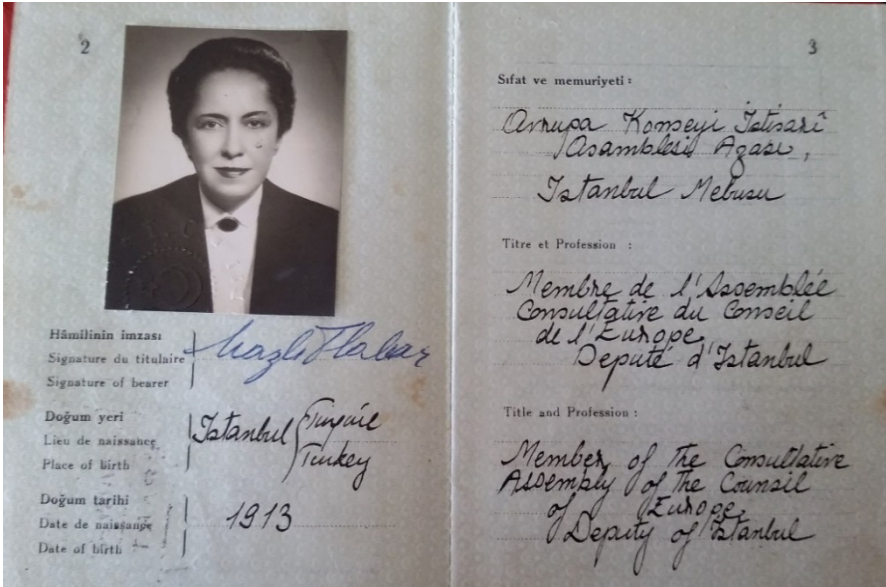
Demokrat Parti'nin İlk Kadın Milletvekili: Hatice Nazlı Tlabar (1913-1971)

EK-4



Nazlı Tlabar'ın X.Devre TBMM Kartı

EK-5



Nazlı Tlabar'ın Diplomatik Pasaportu

Filiz ÇOLAK

EK-6



TBMM'de Nazlı Tıbar-1950

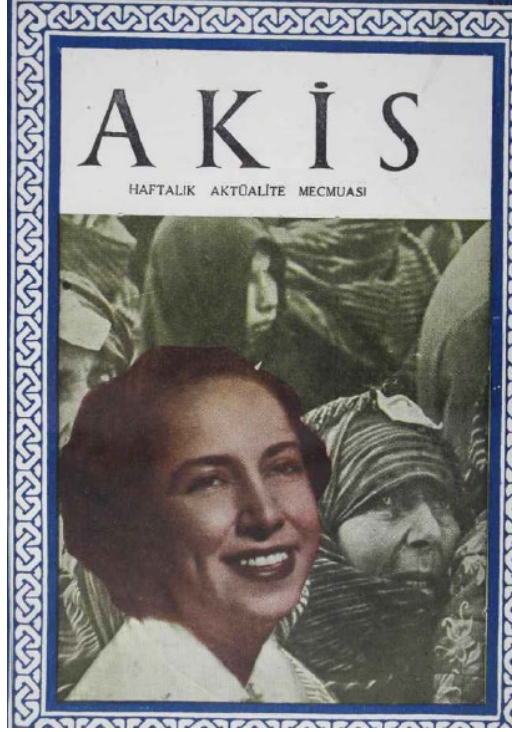
EK-7



1951 ABD seyahatinde ABD Donanma Müsteşarı Francis P.Whitehair ve Nazlı Tıbar

Demokrat Parti'nin İlk Kadın Milletvekili: Hatice Nazlı Tlabar (1913-1971)

EK-8



5 Haziran 1954 AKİS Dergisi'nin kapağında Nazlı Tlabar

EK-9



Nazlı Tlabar, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile briç oynarken.

Filiz ÇOLAK

EK-10



Nazlı Tıllar, Başbakan Adnan Menderes ile

EK-11



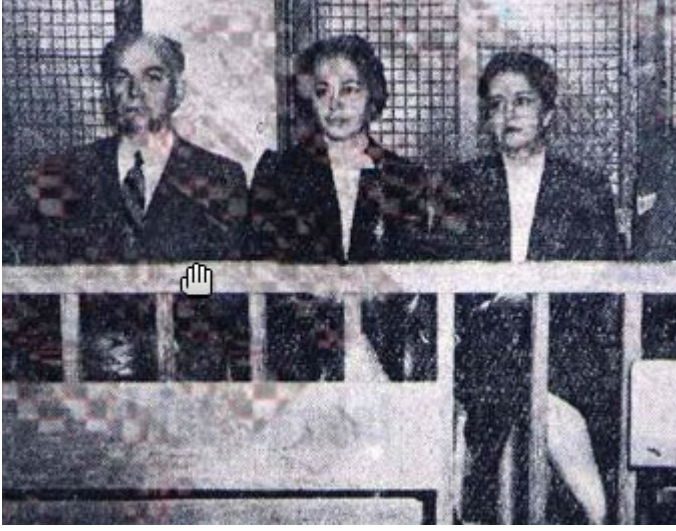
Mrs. Kılıç

*Senator Theodore Francis Brown
(Dem. Rhode Island)*

Senator John Sparkman (Dem. Alabama)

1956 ABD Gezisinde Demokrat Parlamenterlerle

EK-12



Yüksek Adalet Divanı'nda Nazlı Tlabar(Ortakdaki) Mükerrer Sarol ve Nuriye Pınar ile
(Milliyet 2.12.1960)

EK-13

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Yassıada Komutanlığı Elile
Yüksek Adalet Divanı Yüce Başkanlığına

Yüksek Celi Soruşturma Kurulunda ve Yüksek Adalet Divanı
nıda Tahkikat Komisyonu kararı ve Salahiyet kanununun
müshahasasında bulunmadığını Özetlemiştir. Mezkur Tarih-
lerde Haricîye Vekâletinin görevleri husus üzerinde, Afrika'da
Karakışide İktisat eden Özye- Afrika konferansında
bulunmak üzere 9. Nisan 1960 Tarihinde ayrılmış ve
buradaki Vazifemin Bitimini müteakip 18 Nisan 1960 Tari-
hinde hareketle Strazburgdaki Konferansa istinab için
belleyen 9 arkadaşımız katılmış ve Türkiyeye ancak
30. Nisan 1960 Tarihinde Devlet etmiş olduğuma
Vehil Müdafim tarafından Fotokopisi ibraz olunan
Pasaport Müdürlüğü ile Ceza yist edeceğimi humdelerimle
Özederim.. 17. mayıs. 1961. Nazlı Tlabar (1913-1971)

17
NAZLI TLABAR
İSTANBUL

010 09 13 127 1

Nazlı Tlabar'ın Yassıada Yüksek Adalet Divanı'na 17 Mayıs 1961 verdiği kendi el yazılı dilekçesi: BCA, 10-9-0-0-43-127-1/17 Nazlı Tlabar, Anayasayı İhlal Davası

Dosyası

Filiz ÇOLAK

EK-14



Nazlı Tlabar tedavi için gittiği Almanya'da oğlu Ömer Tlabar ile, 1960'ların sonu

Ek-15

VEFAT

Merhum Sadrazam Tevfik Paşa ile merhum Dahiliye Nazırı Memduh Paşa'nın torunu, merhum Mazlum beyin ve Zehra Moran hanımefendinin kerimesi, İbrahim Muazzes Tlabar'ın eşi, Ömer Tlabar'ın annesi, Memduh Moran ve merhum Naili Moran'ın kardeşleri, Erol ve Tevfik Moran ile Yonca Kartal'ın halaları, Azmi Tlabar'ın venges

Emsâlsiz İnsan

NAZLI TLABAR

Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi 24 nisan 1971, cumartesi günü öğle namazını müteakip Teşvikiye Camii'nde kaldırılarak Edirnekapı'daki aile kabristanına defnedilecektir

Milliyet - 558

Milliyet, 23.4.1971

SUMMARY

Nazlı Tlabar or with her maiden name Hatice Nazlı Moran, whose name we hardly remember today or never heard of before, is one of the leading political figures of 1950s during the Democrat Party years. She was a part of very influential family and was the grandchildren of the last grand vizier of the Ottoman State Ahmet Tevfik Pasha from her mother's side, and the Interior Minister Memduh Pasha from her father's side, but her political impact and activities exceeded her family's especially during 1950s. When she was elected as Istanbul deputy the second time in 1954 elections with high number of votes, Akis, one of the important journals of the period, made Nazlı Tlabar the cover news and introduced her with the title "Undoubtedly the number one woman of Turkish politics".

Nazlı Tlabar was born in 1915 in İstanbul. Her family gave great importance to her education. After she completed her primary education in Kandilli High School, she was enrolled at Arnavutkoy Girl's Collage. She graduated from the department of philosophy at the Heidelberg University in Germany. She worked as a journalist before her political life began, and she worked as the representative of Turkey at some overseas media organizations such as Belgium and Austria. She worked in various charities such as Turkish Tourism, Society for Turkish-Pakistan Friendship. Nazlı Tlabar, who also founded a childcare center, served as the president of the Turkish Women's Union between the years 1954 and 1960. She got married to İbrahim Muazzez Tlabar in 1941 and she became mother to her only child Ömer Tevfik Tlabar in 1942.

She began her political life with the Democrat Party founded in 1946, worked in various positions in the party administration. She was close with Celal Bayar, but distant from Adnan Menderes. Her experience with journalism at international and national media was instrumental for her to become the president of the Broadcasting and Propaganda Bureau of the Democrat Party Istanbul Organization. She also became the district head of Beyoğlu District Office and played an active role in the organization of the Democrat Party in Istanbul. All of these activities and her outstanding merits enabled her to become a candidate for Istanbul deputy from the Democrat Party in the 1950 general elections. She was elected and she became one of three women deputies from the ninth electoral period of the Grand National Assembly of Turkey. Nazlı Tlabar was the first woman deputy of the Democrat Party.

Nazlı Tlabar served as an Istanbul deputy for three periods (9, 10, 11) from the Democrat Party and she left her mark on 1950s as an influential politician with her parliamentary activities and with her representing Turkey in international events. Nazlı Tlabar was regarded as a model for women for Turkish modernization during the transition from the Ottoman State to the Republic of Turkey. She could speak English, French, German and Greek and she successfully represented Turkey in many international events. She was chosen as "Goodwill Ambassador" by the Americans and her recognition went beyond the borders of the homeland.

Nazlı Tlabar, who stood out with her "intelligent and talented" attributes, made serious efforts for improvement and rights of women as deputy in the Parliament and as the President of the Turkish Women's Union outside the Parliament. Her war with other

woman deputies against irtica with “burqa issue” was a concrete indication of her sincere commitment to the reforms of Atatürk. Although her work on this issue was criticized by her own party, it made a tremendous impact on Turkish public opinion. The celebration of “Mother's Day”, which has continued to our present day, in Turkey was also one of the activities carried out by Nazlı Tlabar when she was the President of the Turkish Women's Union.

The glorious political life of Nazlı Tlabar, which began with the Democrat Party, didn't end like as glorious as it started. A coup d'état took place on May 27 and her political life ended as dark and painful as the fate of the party she was a part of. After the May 27, Nazlı Tlabar, like all the Democrat Party deputies, was detained, arrested and taken to Yassıada. In Yassıada, six women deputies had very troubled days under difficult conditions in the same room.

She was put on a trial for in the Supreme Court of Justice in Yassıada for the Constitutional Violation Case and the unlawful profits case. Despite the difficult conditions of island, she exhibited a solemn and upstanding character in the Military Court. Nazlı Tlabar displayed an active and courageous attitude in her written and verbal defences and did not hesitate to express her thoughts fluent and clearly.

After the trial, she was acquitted by the High Court of Justice in the case of unlawful profits case. She was found guilty in the Violation of the Constitution Case and was sentenced to 4 years and 2 months in prison. She spent the remainder of her sentence in Kayseri Prison, where she was transferred. Nazlı Tlabar, even though her days in Kayseri were more comfortable than Yassıada, waited for an amnesty decision with great desire and she got out of prison by taking advantage of the "Partial Amnesty" in October 1962.

Nazlı Tlabar returned to her family in Istanbul and although she was a very successful and active politician and she came from family of politicians, she never took part in active politics. Her experiences after May 27 was instrumental in this decision. She worked in a private company and she retired from active business life after falling ill. Although she was treated at home and abroad, she died at a very young age on April 22,1971.